

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Nutná obrana

(komparace se zahraniční právní úpravou)

Barbora Ronovská

Plzeň, 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Nutná obrana

(komparace se zahraniční právní úpravou)

Vypracovala:	Barbora Ronovská
Studijní program:	Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Vedoucí diplomové práce:	Doc. JUDr. František Novotný, CSc. Katedra trestního práva

Plzeň 2016

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2016

.....

Barbora Ronovská

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. JUDr. Františkovi Novotnému, CSc. za odborné vedení práce, cenné rady a pomoc poskytnutou při zpracování této diplomové práce.

SEZNAM ZKRATEK

Listina základních práv a svobod - usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Občanský zákoník - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Přestupkový zákon – zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Trestní řád - zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákon - zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2009

Trestní zákoník - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod - sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění pozdějších protokolů)

Ústava České republiky - ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

OBSAH

ÚVOD	10
1. PODSTATA A ÚČEL NUTNÉ OBRANY	12
1.1 Význam nutné obrany	14
2. STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ	15
2.1 Přirozenoprávní pojetí.....	15
2.2 Německý idealismus	16
2.3 Nutná obrana v českých zemích od r. 1852 po současnost	17
3. NUTNÁ OBRANA V ČESKÉ REPUBLICE	20
3.1 Podmínky trestní odpovědnosti.....	20
3.1.1 Společenská škodlivost činu.....	21
3.1.2 Skutková podstata činu.....	21
3.2 Okolnosti vylučující protiprávnost	23
3.2.1 Místo nutné obrany mezi okolnostmi vylučujícími protiprávnost.....	24
3.3 Podmínky nutné obrany	30
3.3.1 Útok.....	30
3.3.2 Chráněný zájem	38
3.3.3 Přiměřenost	40
3.4 Exces.....	43
3.4.1 Exces intenzivní.....	44
3.4.2 Exces extenzivní	44
3.4.3 Polehčující okolnosti	44
3.5 Pomoc v nutné obraně.....	45
3.6 Nutná obrana dle občanského zákoníku	45
4. NUTNÁ OBRANA VE VELKÉ BRITÁNII.....	46
4.1 Angloamerický systém práva.....	46
4.2 Nutná obrana.....	48
4.2.1 Nutnost užití síly	51
4.2.2 Subsidiarita nutné obrany	54
4.2.3 Kritéria posouzení přiměřenosti	55
4.2.4 Použití síly při zatčení či zabránění trestnému činu	56
4.2.5 Úspěšné uplatnění námítky	57
4.2.6 Evropský soud pro lidská práva	58

4.2.7	Automatická obranná zařízení.....	59
4.2.8	Sebeobrana a donucení okolnostmi	59
5.	KOMPARACE ODLIŠNÝCH POJETÍ	60
5.1	Nutnost užití síly	60
5.2	Subsidiarita	61
5.3	Přiměřenost	61
6.	Exkurz I. – Automatická obranná zařízení.....	63
7.	Exkurz II. - Nutná obrana ve Slovenské republice	67
	ZÁVĚR.....	70
	RESUMÉ	73
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74

ÚVOD

S rostoucí intenzitou útoků i množstvím ozbrojených útočníků souvisí potřeba vhodné úpravy nutné obrany a náležitě aplikace. Možnosti jejího využití by měly být veřejnosti známy. Stále více občanů se spoléhá na vlastní síly, v posledních letech se několikanásobně zvětšil počet legálních držitelů střelných zbraní. Domnívám se, že je třeba připustit závažnější zásahy do ochrany osobnosti pachatelů trestných činů.

Základní právní zásada „*quae lex non prohibet debent premisa videre*,“ tedy co zákon nezakazuje, má se pokládat za dovolené, je stanovena v Ústavě ČR v článku 2 odst. 4, jenž říká, že každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Pokud občan porušuje zákon, povinností státu je přimět ho, aby se jednání zdržel a nesl za ně odpovědnost. Nutnou obranu je třeba uplatnit v případě, kdy subjekt začal jednat protiprávně, ale stát donucující roli není schopen v danou chvíli uplatnit. Občan by měl být obeznámen s právními aspekty. Dle hesla *ignorantia iuris non excusat* sníží možný postih za své jednání. Vzhledem k vágnosti ustanovení zabývajících se nutnou obranou je nutno každou okolnost zvažovat, poněvadž může mít zásadní vliv na konečné rozhodnutí ve věci. Proto považuji za důležitou roli soudů při interpretaci a aplikaci ustanovení o nutné obraně.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. Po úvodu, v první kapitole vymezím podstatu a účel institutu nutné obrany s odkazy na Ústavu České republiky a Listinu základních práv a svobod. Vymezuji možné funkce nutné obrany.

Jádrem práce je třetí kapitola, v níž popisuji institut nutné obrany dle současného trestního zákoníku, účinného od 1. 1. 2010. Této části předchází kapitola druhá, zabývající se ve stručnosti historickým vývojem, a to od dob starověku přes středověk, filozofickými náhledy na nutnou obranu a vývojem nutné obrany od doby vzniku Československa. Pro tuto kapitolu jsem pro účel práce vybrala toliko některá historická období, která jsem vyhodnotila jako přínosná a zajímavá pro zpracování.

V kapitole věnované úpravě nutné obrany v České republice nejprve nastíním podmínky trestní odpovědnosti v České republice, dále vymezuji místo

nutné obrany mezi okolnostmi vylučujícími protiprávnost, zabývám se podmínkami nutné obrany a uvádím podrobný výklad zákonné úpravy. V této části se věnuji problému výkladu pojmu „zcela zjevná nepřiměřenost nutné obrany.“ V souvislosti s tímto výkladem uvádím rozhodnutí tuzemských soudů, týkající se posuzování přiměřenosti, kdy v průběhu studijní stáže na Okresním soudě Plzeň – sever mně byly poskytnuty materiály a podrobné informace.

Dále se věnuji vybočení, excesu, z nutné obrany a také úpravě nutné obrany v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku.

U některých podmínek a okolností úpravy nutné obrany zmiňuji a stručně nastiňuji specifika zahraničních úprav, a to německé a rakouské, také francouzské, španělské a švýcarské.

Pro komparaci s českou právní úpravou jsem zvolila britskou úpravu. V další, čtvrté části práce se věnuji nutné obraně ve Velké Británii. Jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla pro komparaci s úpravou Velké Británie je fakt, že země anglosaského práva jsou často považovány za vzor vhodného přístupu k chápání tohoto institutu. Právní systém anglosaského práva je zcela odlišný od kontinentálního systému, a proto úvodem nastiňuji jeho specifika a základy právní odpovědnosti v systému zemí common law.

V části zabývající se komparací obou právních úprav porovnávám jednotlivé podmínky nutné obrany. Prostředkem judikatury se snažím nalézt odlišnosti a shodné rysy s domácí úpravou.

V Exkurzu I. se zabývám tzv. automatickými obrannými zařízeními, tedy způsoby preventivní nutné obrany a konkrétními případy jejího užití.

Druhým Exkurzem uvádím právní úpravu nutné obrany ve Slovenské republice a tuto komparuji s úpravou tuzemskou.

Při vymezení české úpravy vycházím z učebnic, komentářů k zákonu, článků z odborných periodik a judikatury.

Pro úvod do britské úpravy právní odpovědnosti, okolností vylučujících protiprávnost a nutné obrany jsem čerpala z monografií a učebnic britského práva.

Diplomová práce vychází z právního stavu k březnu 2016.

1. PODSTATA A ÚČEL NUTNÉ OBRANY

Nutná obrana je institutem upravujícím situaci, v níž fyzické i právnické osoby svépomocí a prostředky za jiných okolností právem zakázanými čelí bezprostřednímu projevu kriminality, je uplatněním práva proti bezpráví. Je případem kolize zájmů na ochranu společenských vztahů. Svépomoc tu nahrazuje nedostatek ochrany důležitých zájmů ze strany veřejné moci.¹ Jednou ze základních funkcí demokratického státu je zajištění základních práv a svobod (čl. 4 Ústavy).² Stát tuto funkci plní prostřednictvím soudů, státních zastupitelství i policie. Stát je vázán právem, jež vydal a dle čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.³

Institut nutné obrany se opírá o ustanovení čl. 6 odst. 4 Listiny, dle kterého porušením práv není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

Dle čl. 23 Listiny mají občané právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.⁴ Výše zmíněné právo na odpor je uváděno ve spojitosti s nutnou obranou a je její zvláštní formou.

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod připouští v čl. 2 zbavení života použitím síly, které není víc než zcela nezbytné při obraně každé osoby proti nezákonnému násilí.⁵ Ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR je Úmluva součástí právního řádu České republiky a je aplikována přednostně před běžnými zákony.

¹ BETTIOL, G. *Diritto penale*, 6. vydání, Padova 1966, s. 284

² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁴ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 159

⁵ č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Nutná obrana je právem, nikoliv povinností každého občana, záleží na každém, zda právo využije či nikoliv. Přesto v některých případech pomoc občanů státním orgánům i sobě samému v boji s trestnou činností představuje nejen morální, ale i právní povinnost, jejíž nesplnění může přivodit i trestní odpovědnost, např. dle § 367 a 368 trestního zákona. Tuto obecnou povinnost překazit nebo oznámit trestný čin je třeba považovat za maximum toho, co může stát požadovat na občanech, kteří nejsou speciálně povoláni k ochraně zájmů jiných osob a společnosti.⁶

Oproti výše uvedenému občané, kteří jsou speciálně povoláni k ochraně zájmů jiných osob a společnosti (policisté, strážníci aj.) provádějí úkony, jež se řídí předpisy o plnění těchto povinností, o dovoleném užití zbraní.⁷

Protiprávnost, nemorálnost činu a nebezpečnost činu pro společnost je při jednání v nutné obraně vyloučena, poněvadž čin chrání před protiprávním útokem důležité zájmy, které chrání též trestní zákon, a to způsobem protiprávnímu útoku přiměřeným, třebaže na úkor útočnicka.⁸ V jednání v nutné obraně tedy nemůže být spatřován trestný čin ani přestupek.

Současně zde chybí jeden ze základních předpokladů vzniku občanskoprávní odpovědnosti za způsobenou škodu.⁹

Na místě páchaní útoku není často možnost zajistit včasný zásah veřejných orgánů. Přitom je třeba vycházet ze zásady, že riziko vyvolané útokem by měl nést útočnick, který svým jednáním celou situaci vyvolal (usnesení Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008, ze dne 26. 2. 2009).¹⁰ Proto by se ustanovení o nutné obraně mělo uplatňovat ve prospěch obránce co nejvýrazněji a nejšířeji, neboť jenom tak se bude posilovat vůle všech řádných občanů odvracet útok na zájmy chráněné trestním zákonem.¹¹ Zájmy napadeného mají přednost před zájmy útočnicka jednak z důvodu, že jednání útočnicka je

⁶ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, s. 371

⁷ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 159

⁸ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, s. 147

⁹ DRAŠTÍK, FREML, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ A KOL. *Trestní zákoník, Komentář I. díl* (§ 1 až 232), Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-790-4, s. 250

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 1347/2008 ze dne 26. 2. 2009

¹¹ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. Praha: C. H. Beck, 1997. Komentované zákony (C. H. Beck). ISBN 80-7179-162-8, s. 97

protiprávní, ale též i díky tomu, že útočník má před vznikem situace nutné obrany výhody a na něm závisí, zda situace vznikne. Je rozdíl mezi psychickou zátěží útočníka a obránce a v neposlední řadě také v technické stránce samotného útoku, kdy si útočník volí formu i intenzitu a obránce se musí přizpůsobit.¹²

1.1 Význam nutné obrany

Smysl nutné obrany je spjat s pojmem útoku. Jen vůči útočníkovi je nutná obrana přípustná. Útok je nejen v rozporu s normativní platností právního řádu, ale i s jeho platností empirickou, neboť útočník ostentativně popírá, že je spolunositelem základního právního pořádku a dává najevo, že pro něho zákazy a příkazy neplatí.¹³ Útočník situaci zavinil, a proto nese vzniklou škodu.

Nutná obrana plní preventivní i výchovnou funkci, jak ve vztahu k pachateli - útočníkovi, tak ve vztahu k ohrožené osobě a ostatním občanům. Výhodou nutné obrany k účinnému působení výchovné funkce je její bezprostřednost, kdy na rozdíl od trestu působí tím intenzivněji, čím dříve nastupuje reakce. Trest, který nastupuje po delší době po spáchání trestného činu, někdy dokonce nemusí nastoupit vůbec, např. u latentní kriminality.¹⁴ Nutná obrana může mít také významný represivní i odstrašující účinek.¹⁵

Nutná obrana může být též ukazatelem toho, do jaké míry je stát ochoten zřici se svého monopolu násilí a „propůjčit“ tak právo na bezprostřední obranu.

V České republice na rozdíl od jiných zemí systému kontinentálního práva jako je Německo či Rakousko není teoreticky rozpracováno pevné filozofickoprávní zdůvodnění nutné obrany. V následujících částech práce proto uvedu stručný historický vývoj, včetně filozofickoprávního zdůvodnění v sousedních zemích. Chápání tohoto institutu je totiž v České republice těmito zeměmi ovlivňováno.

¹² NOVÁK, O., SKOUPÝ, J., ŠPIČKA, I. *Sebeobrana a zákon*. Praha: Klavis, 1991, Brána. ISBN 80-900338-0-6, s. 73

¹³ DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany, *Bulletin advokacie* č. 1/1994, s. 19 - 26

¹⁴ KUČHTA, J. *Nutná obrana*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Acta Universitatis Brunensis. ISBN 80-210-2198-5, s. 13

¹⁵ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2, s. 433

2. STRUČNÝ HISTORICKÝ VÝVOJ

2.1 Přirozenoprávní pojetí

Institut nutné obrany byl zakotven již v Zákoně XII. desek (*Leges duodecim tabularum*) z poloviny 5. století př. n. l., dle něhož směl být noční zloděj (*fur nocturnus*) bez dalšího zabit. Ovšem pro podmínky reakce na zloděje, jenž kradl v denní dobu, byla stanovena zákonná omezení. Jestliže se zloděj brání se zbraní v ruce, má svépomocně jednající povinnost volat o pomoc a pokusit se přivolat svědky.¹⁶

Římský řečník, politik a filozof Marcus Tullius Cicero ve své řeči na obhajobu Tita Annia Milona, *Pro Milone*, z roku 52 př. n. l. upozorňoval na přirozenoprávní povahu nutné obrany a v uznání nutné obrany spatřoval nepsaný přirozený zákon (*nata lex*), jehož základem je pud sebezáchovy, velící konkrétní osobě dát přednost obraně svých zájmů před jejich poškozením. Toto právo nemůže být nikomu odňato, vyplývá z povahy člověka a nepotřebuje žádné upřesnění.¹⁷

Za dob starého Říma platilo heslo „Kradeš-li, patří ti smrt.“ Podle Skřejпка byla východiskem právní úpravy ve starém Římě zásada, že násilí může být odporováno násilím.

Nutná obrana je vzpomenuta ve Starém zákoně. „Jestliže bude zloděj přistižen při vloupání a bude udeřen tak, že zemře, nebude ten, kdo ho udeřil, vinen prolitou krví. Jestliže se to však stane za bílého dne, bude prolitou krví vinen.“¹⁸

S rozvojem italských právních škol za dob pozdního středověku je stále více uznávána beztrestnost jednání v nutné obraně. „Charakteristické je tu rozšiřování této instituce jak pokud jde o okruh zájmů, které lze beztrestně

¹⁶ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 978-80-7179-031-1, s. 114

¹⁷ KUČHTA, J. *Nutná obrana*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Acta Universitatis Brunensis. ISBN 80-210-2198-5, s. 14

¹⁸ II Mojzísova 22, 21st Century Translation (Bible21) [online] © 2009 [cit. 2016-01-04] Dostupné z: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Druhá+Mojžíšova+22%2CExodus+22&version=B21>

chránit, tak pokud jde o její význam, kde původně byla uznávána jen u útoků na život a postupně rozšiřována i na útoky jiné.¹⁹

Za dob osvícenství se začíná prosazovat myšlenka smluvního státu a společenské smlouvy, zmíněná nejprve Hugem Grotiem. Později tuto myšlenku přejali Jean Jacques Rousseau i Immanuel Kant. Je založena na dobrovolném odevzdání práva na nutnou obranu všech občanů do rukou státu. Ten má následně povinnost zajišťovat bezpečnost, tj. odstranit stav „*bellum omnium contra omnes*“, tedy stav války všech proti všem.²⁰ V případě, že stát tuto povinnost nesplní, lid získá znovu právo bránit se sám.

2.2 Německý idealismus

Nauka o nutné obraně je koncem 18. století ovlivněna filosofií Immanuela Kanta. Svoboda je podmíněna tzv. kategorickým imperativem, dle něhož je svoboda individua omezena pouze svobodou jiných. Použití nutné obrany proti bezpráví znamenalo prosazování svobody, což bylo zároveň i morálně žádoucí.²¹ Nutná obrana vyplývá z praktického rozumu a má povahu přirozenoprávní, právo není odvozeno ze společnosti, ale přírody. Nutná obrana je i povinností a vylučuje ochranu zájmu společnosti a státu.

Dle Ludwiga Feuerbacha je nutná obrana odůvodněna tím, že útočník ztratil právo, aby jeho zájem byl respektován.

Feuerbachovo učení rozvinul Johann Gottlieb Fichte, který vychází ze společenské smlouvy, jejímž porušením osoba ztrácí veškerá svá práva jako občan a člověk a stává se zcela bezprávným.²²

Oproti Kantovu subjektivnímu idealismu staví Georg Wilhelm Friedrich Hegel idealismus objektivní. Hegel začíná nutnou obranu zdůvodňovat i z pohledu pozitivního práva. Odůvodňuje beztrestnost jednání v nutné obraně

¹⁹ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, s. 145

²⁰ KUČHTA, J. *Nutná obrana*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Acta Universitatis Brunensis. ISBN 80-210-2198-5, s. 15

²¹ KANT, I. *Metaphysik der Sitten*. Hamburg, 1966, s. 134

²² FICHTE, J. *Grundlage des Naturrechts na Prinzipien der Wissenschaftslehre*, Berlin 1971, s. 260

nicotností bezpráví. Dle Hegela právo musí být obnoveno zrušením bezpráví.²³ Stopy jeho názorů se projevují ještě v současné, zejména německé nauce.²⁴

Kantova ani Hegelova teorie nejsou pro zdůvodnění nutné obrany vhodné, proto je v současné trestněprávní teorii vykládána z pohledu tzv. dualistické koncepce, jež se snaží o rovnováhu mezi neomezenými zásahy do práv útočníka a omezováním obránce.²⁵

Jedním z krajních názorů je názor Geyera, dle něhož nutná obrana jakožto násilí nikdy nemůže být právem. Právo k násilí jakožto donucovací právo náleží jen státu. Právo k nutné obraně, tedy k vzájemnému poškození toho, kdo právo porušil, by bylo právem konat bezpráví. Jednání v nutné obraně je bezprávným, ale přesto beztrestným, neboť je odplatou zla hrozícího.²⁶

2.3 Nutná obrana v českých zemích od r. 1852 po současnost

Císařským patentem č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. 5.1852, *jímžto se vyhláší, a počínajíc od 1. září 1852, ve skutek uvádí nové, pozdějšími zákony doplněné, více novými ustanoveními rozmnožené vydání zákonníka trestního o zločinech a těžkých policejních přestupcích od 3. září 1803, jakožto jediný zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích pro celou říši, vyjímajíc Hranici vojenskou*²⁷, byl vydán pro rakouskou říši trestní zákoník. Nutná obrana v císařském patentu byla upravena v ustanovení § 2 písm. g), a to jako „spravedlivá nutná obrana.“ „*Pokud lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil obrany toliko potřebné, aby odvrátil od sebe nebo od jiných protiprávní útok na život, svobodu*

²³ BITZILEKIS, N. *Die neue Tendenz zur Einschränkung des Notwehrrechts*. Duncker and Humblot, Berlin, 1984, s. 39

²⁴ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, s. 145

²⁵ Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 406

²⁶ KUČHTA, J. *Nutná obrana*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Acta Universitatis Brunensis. ISBN 80-210-2198-5, s. 21

²⁷ Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném do 31.7.1950

*nebo jmění, nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany.*²⁸ Šlo o „důvod vylučující zlý úmysl.“

Snaha o rekonfiguraci v meziválečném Československu byla ukončena výnosem Adolfa Hitlera ze dne 16. 3. 1939, č. 75/1939 Sb., o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.²⁹ Tímto výnosem byly vytvořeny dvě kategorie občanů. Německé trestní právo, které platilo převážně pro říšské občany, se řídilo dle RStGB z roku 1871.³⁰ Výklad nutné obrany byl v tomto období zcela podřízen nacistickým potřebám.³¹

Císařský patent z roku 1852 byl nahrazen až trestním zákoníkem č. 86/1950 Sb.³² Trestní zákon z r. 1950 zavedl materiální pojetí trestného činu. Tímto zákonem byly stanoveny úzké podmínky nutné obrany. Pro podmínku proporcionality bylo třeba obrany přiměřené útoku. Nutná obrana se uplatňovala na zájmy k obraně lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby a zájmy pracujícího lidu. Při hodnocení okolností týkajících se pachatele hrál významnou roli jeho politický profil, zejména, zda jde o třídního nepřítele nebo o jiný „protispolečenský, parazitní živel; či o jinak řádně pracujícího člověka, který se ještě nezbavil přežitků kapitalistického myšlení.“³³

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. vycházel z materiálně-formálního pojetí trestného činu. Nutná obrana byla definována jako čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem. „Nejde o nutnou obranu, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.“ Poměrně abstraktní formulace § 13 byla pak v praxi průběžně doplňována řadou rozhodnutí nejvyšších soudů. Od 1. 1. 1994 byla zavedena „zcela zjevná nepřiměřenost způsobu útoku.“

²⁸ KALLAB, J., HERNRITTER R. *Trestní zákony československé platné v Čechách a v zemi Moravskoslezské*. 3. přepracované a značně rozmnnožené vyd. Praha: Nákladem Československého Kompasu, 1933. Komentované zákony Československé republiky, sv. 8, s. 1517

²⁹ Výnos Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb., o zřízení protektorátu Čechy a Morava

³⁰ Das Reichsstrafgesetzbuch, trestní zákoník Německé Říše

³¹ KUČHTA, J. *Nutná obrana*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Acta Universitatis Brunensis. ISBN 80-210-2198-5, s. 24

³² Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 29.12.1957

³³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Československé trestní právo. Obecná část*. Praha: Orbis, 1959, s. 167, 169, 170

Trestní zákon č. 140/1961 byl s účinností ode dne 1. 1. 2010 nahrazen novým trestním zákoníkem. O postavení nutné obrany v rámci současné právní úpravy bude pojednáno v následující části práce.

3. NUTNÁ OBRANA V ČESKÉ REPUBLICE

3.1 Podmínky trestní odpovědnosti

Úvodem do této kapitoly nejprve stručně vymezím podmínky trestní odpovědnosti, pojem trestný čin a jeho skutkovou podstatu z důvodu přesnější aplikace dalšího výkladu o nutné obraně.

Trestní odpovědnost, která je jedním z druhů právní odpovědnosti vedle občanskoprávní, správní, disciplinární či kázeňské odpovědnosti, je povinnost strpět za trestný čin sankce stanovené trestním zákonem v rámci trestněprávního vztahu, který vznikne spácháním trestného činu mezi pachatelem a státem.³⁴ Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu, u mladistvých spáchání provinění (§ 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů).

Dle § 13 odst. 1 trestního zákoníku je trestným činem protiprávní čin, který zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v trestním zákoně.³⁵ Dle § 111 trestního zákoníku se trestným činem rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc. Materiální stránkou trestného činu je jeho společenská škodlivost, formální stránkou jsou znaky uvedené v trestním zákoně. Tyto se dělí na obecné znaky, k těmto znakům patří zejména věk a přičetnost pachatele, případně rozumová a mravní vyspělost u mladistvých pachatelů, a typové znaky, jejichž souhrn je naukou označován jako skutková podstata trestného činu. Formální i materiální znaky trestného činu jsou znaky obligatorními.

³⁴ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 978-80-7201-652-5, s. 30

³⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; trestním zákonem se dle § 110 TrZ myslí trestní zákoník a podle povahy věci i zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

3.1.1 Společenská škodlivost činu

Materiálním stránkou trestného činu je jeho společenská škodlivost. Je zakotvena v § 12 odst. 2 tr. zákoníku, kdy trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.³⁶ Touto úpravou bylo upouštěno od dřívějšího pojmu tzv. nebezpečnosti činu pro společnost. Pojem nebezpečnosti činu pro společnost byl vypuštěn nejen proto, že s ním bylo spojeno tzv. třídní pojetí a třídní uplatňování trestního zákona, ale i pro jeho obsahovou nevhodnost, když z hlediska své povahy směřuje do budoucna.³⁷ Společenskou škodlivostí se rozumí způsobnost činu ohrožit či porušit chráněné zájmy, a to nejen trestním zákonem, ale i zájmy chráněné jinými právními předpisy. Konkrétní společenskou škodlivost je třeba řešit v každém individuálním posuzovaném případě přísně individuálně především s přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem podřaditelným pod znaky skutkové podstaty spáchaného trestného činu, ale i vzhledem k dalším okolnostem případu i s přihlédnutím k trestní sazbě zvažovaného trestného činu, která vždy vyjadřuje typovou společenskou škodlivost takového trestného činu.³⁸

3.1.2 Skutková podstata činu

Základem trestní odpovědnosti je trestný čin, pojmenovaný v zákonné skutkové podstatě. Skutkovou podstatu, jakožto trestněprávní formu vyjádření trestného činu, můžeme označit jako formální stránku trestného činu. Jedná se o souhrn znaků trestného činu určitého druhu, kterými se od sebe jednotlivé trestné činy odlišují. Skutková podstata je výrazem typických znaků protiprávních jednání, proti kterým je potřebné společnost chránit.

Pojem skutková podstata trestného činu je příznačný pro kontinentálně – evropskou oblast. Angloamerická právní kultura pro skutkovou podstatu trestného činu dle některých zdrojů užívá pojem „body of the offence (or crime).“ Ve vztahu k trestnému činu se jím vyjadřuje skutečnost, „... že skutková podstata

³⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ VANTUCH, P. Nedostatečná škodlivost činu a možnost zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby, *Trestní právo*, 4/2010, Wolters Kluwer, s. 11

³⁸ ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku, *Trestněprávní revue* č. 5/2009, s. 131

určitého trestného činu byla naplněna jednáním určitého pachatele.³⁹ Oproti tomu jiné zdroje uvádí, že angloamerické právo skutkovou podstatu neužívá vůbec.⁴⁰ Trestní odpovědnost může někoho zatížit za předpokladu koincidence dvou elementů v téže době: actus reus – objektivní element a mens rea – subjektivní element. Tyto jsou jen obtížně srovnatelné s námi známými prvky skutkové podstaty.

Výraz skutková podstata v doslovném významu označuje skutkový děj, tj. to, co se stalo a co je třeba posoudit dle trestního práva. V trestním právu ale vyjadřuje typ trestněprávního deliktu umožňující právní posouzení konkrétního skutkového děje.⁴¹ Skutková podstata trestného činu je právní formou jeho typové materiální stránky obsahující systém typových obligatorních a fakultativních znaků jeho subjektu, subjektivní stránky, objektu a objektivní stránky, uvedených v obecné a zvláštní části trestního zákoníku.⁴²

Subjekt (pachatel) trestného činu je obligatorně charakterizován věkem, přičetností a rozumovou a mravní vyspělostí (§ 25, 26 TrZ, § 5 odst. 1 ZSM.)⁴³ Fakultativně pak vlastností (tzv. konkrétní subjekt) nebo způsobilostí či postavením (tzv. speciální subjekt), například v případě trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 trestního zákoníku se může dopustit jen svědek nebo znalec.

Subjektivní stránku tvoří zavinění, a to buď úmyslné nebo zavinění z nedbalosti, fakultativním znakem je motiv (pohnutka), účel nebo cíl činu.

Objekt trestného činu je předmětem ochrany, tedy společenské vztahy a zájmy, jež jsou chráněny trestním zákonem. Dle stupně obecnosti lze rozlišit objekt obecný, druhový a individuální. Obligatorní znaky objektu nebývají výslovně uvedeny, dospěje se k němu systematickým výkladem.

³⁹ BLACK, H. C., NOLAN, J. R., NOLAN-HALEY, J. M. *Black's Law Dictionary. Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern.* 6. ed. St. Paul: West Publishing Co., 1990. V českém překladu Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 0-314-76271-X, s. 172

⁴⁰ viz. SOLNAŘ, V., FENYK, J., ČÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva.* 1. vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, s. 70

⁴¹ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné.* Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-652-5, s. 38

⁴² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, s. 173

⁴³ Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Obligatními znaky objektivní stránky jsou jednání, následek a příčinná souvislost (kauzální nexus).

Fakultativní znaky skutkové podstaty jsou forma jednání, místo, čas spáchání, nástroje použité k činu, hmotný předmět útoku a účinek, tedy porušení nebo ohrožení hmotného předmětu útoku. Pokud je fakultativní znak uveden ve skutkové podstatě, stává se též obligatním znakem skutkové podstaty.

Protiprávnost činu je jeho rozpor s právem z pohledu celého právního řádu, proto není možné, aby nějaké jednání bylo například v občanském právu dovolené a v trestním právu bylo považováno za protiprávní.⁴⁴ V užším smyslu je protiprávnost porušením dílčí normy právního řádu v podobě konkrétního právního předpisu. Protiprávnost je řazena k typovým znakům skutkové podstaty trestného činu. Některými teoretiky je ovšem oproti tomu protiprávnost považována za samostatný obecný znak trestného činu, stojící mimo skutkovou podstatu.

3.2 Okolnosti vylučující protiprávnost

K protiprávnosti se pojí pojem okolností vylučujících protiprávnost činu. Pokud je dána některá z okolností vylučujících protiprávnost, nejde od samého počátku (*ex tunc*) o trestný čin, na rozdíl od důvodů zániku trestní odpovědnosti. Jednání za okolností vylučujících protiprávnost není dle současného trestního zákoníku trestné a protiprávní právě proto, že jej trestní zákoník za takové označuje. Za účinnosti předchozího trestního zákona bylo možno absenci protiprávnosti takového jednání opřít i o nedostatek společenské nebezpečnosti, jejíž minimální stupeň byl v systému materiálně-formálního pojetí trestného činu *conditio sine qua non* trestnosti. I dnes však společenská nebezpečnost, resp. škodlivost, zůstává „rozhodujícím typovým materiálním důvodem kriminalizace jednání.“⁴⁵

Protiprávnost činu je v některých skutkových podstatách výslovně vyjádřena slovy „bez povolení,“ „neoprávněně,“ v ostatních je dovozována ze znění skutkové podstaty.

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* Praha: Leges, 2009, s. 115, 246

⁴⁵ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3, s. 362

Mezi okolnosti vylučující protiprávnost uvedené v současném trestním zákoníku patří:⁴⁶

- krajní nouze (§ 28)
- nutná obrana (§ 29)
- svolení poškozeného (§ 30)
- přípustné riziko (§ 31) a
- oprávněné použití zbraně (§ 32).

Nejedná se o uzavřený katalog důvodů vyloučené protiprávnosti. Jde o demonstrativní výčet, jsou zde i další okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně neuvedené, a to:

- výkon povolání a jiné dovolené činnosti
- lékařský zákrok
- výkon práv a plnění povinností
- beztrestnost agenta
- plnění závazného rozkazu a
- riziko ve sportu.

3.2.1 Místo nutné obrany mezi okolnostmi vylučujícími protiprávnost

Všechny okolnosti vylučující protiprávnost přichází v úvahu u kteréhokoli trestného činu, všechny vylučují společenskou škodlivost, protiprávnost i trestnost činu, jsou tedy jednáními dovolenými.

3.2.1.1 Srovnání krajní nouze a nutné obrany

Krajní nouze se užije při stavu nebezpečí pro dva společenské vztahy chráněné trestním zákonem, přičemž jeden z nich je obětován ve prospěch druhého.⁴⁷ V případě užití krajní nouze se uplatňuje zásada proporcionality následků a podpůrnost, subsidiarita jednání.

⁴⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁷ FENYK, J., HÁJEK, R., STŘÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád*, Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4, s. 193

Nutná obrana je privilegovaným případem krajní nouze. Proto je třeba v pochybnostech předem rozhodnout, zda jsou tu podmínky nutné obrany, a pak teprve posuzovat podmínky krajní nouze.⁴⁸

Shodné jsou motivy jednání při jednání v krajní nouzi a v nutné obraně. Je jimi snaha bránit oprávněné zájmy a zájmy chráněné zákonem.

Okruh chráněných zájmů při jednání v krajní nouzi i nutné obraně je stejný.⁴⁹

Není přípustná nutná obrana proti jednání v krajní nouzi a rovněž není přípustné jednání v krajní nouzi proti jednání v nutné obraně.

Krajní nouze se liší od nutné obrany mimo jiné tím, že při nutné obraně je způsobena škoda samotnému útočnickovi, kdežto při krajní nouzi komukoli jinému.

Nutná obrana je reakcí na útok bezprostředně hrozící nebo trvající, krajní nouze odvrací nebezpečí, vyvolané útokem člověka i jinak. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 9/1988 nebezpečí, které odvrací člověk jednající v krajní nouzi, může spočívat i v útoku člověka. V takovém případě jde o krajní nouzi, a nikoliv o nutnou obranu tehdy, jestliže jednáním jinak trestným je způsobena škoda jinému než útočnickovi.⁵⁰

Osobou oprávněnou jednat v nutné obraně je kdokoliv, oproti tomu v případě krajní nouze není oprávněna ta osoba, která měla povinnost nebezpečí snášet.

Je dovoleno širší jednání v nutné obraně oproti krajní nouzi. V nutné obraně není podmínkou její subsidiarita (podpůrná role, tj. situace, kdy dané jednání je jediným možným způsobem ochrany ohroženého zájmu). Subsidiarita je podmínkou oprávněnosti jednání v případě krajní nouze.⁵¹

Oproti jednání v nutné obraně, při jednání v krajní nouzi není dovoleno způsobit následek zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než následek

⁴⁸ FINGER, A. *Das Strafrecht I.*, 3. autl., Berlin 1912

⁴⁹ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 165

⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 9/1988

⁵¹ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 165

hrozící.⁵² Při jednání v nutné obraně je možno způsobit útočníkovi i škodu větší, než která hrozila, až do hranice zcela zjevné nepřiměřenosti.

Při dodržení podmínek nutné obrany obránce nikdy nenahrazuje škodu útočníkovi. Při jednání v krajní nouzi hradí způsobenou škodu v tom případě, pokud nebezpečí vzniklo jeho vlastním zaviněním.⁵³

3.2.1.2 Nutná obrana a svolení poškozeného

Kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy jsou činem dotčeny, nespáchá trestný čin. Svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním. Souhlas lze poskytnout i dodatečně, jen pokud pachatel mohl důvodně předpokládat, že poškozený by souhlas udělil vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.⁵⁴

Jednání musí být dobrovolné, určité, vážné a srozumitelné. Svolení může být uděleno jen v takových věcech, ve kterých může osoba samostatně a bez omezení rozhodovat.

Na rozdíl od nutné obrany a krajní nouze, svolení poškozeného nebývá objektivně společensky prospěšné. Je zde pouze subjektivní prospěšnost, která vylučuje protiprávnost a trestnost činu.

Proti takto dovolenému jednání je nutná obrana nepřípustná, jelikož neohrožuje zájem chráněný trestním zákonem.

V praxi jde zejména o trestné činy proti majetku, svobodě, proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství. Vyloučeny jsou zcela trestné činy proti životu a zdraví, nejde-li o lékařský zákrok. U trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti zásadně svolení poškozeného nevylučuje protiprávnost. U trestného činu pohlavního zneužití (§ 187 trestního zákoníku) jsou osoby mladší patnácti let chráněny bez ohledu na svoji vůli. Naproti tomu u trestného činu znásilnění (§ 185) a sexuálního nátlaku (§ 186) svolení vylučuje „donucení“ k pohlavnímu styku.

⁵² NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 165

⁵³ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-652-5, s. 79

⁵⁴ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 166

3.2.1.3 Nutná obrana a přípustné riziko

Přípustné riziko je spojeno zejména s výzkumem, ověřováním nových technologií a postupů ve prospěch společnosti. Vychází se z toho, že bez určité míry nebezpečí není možný vědeckotechnický pokrok, není možný rozvoj zdravotnictví a ostatních oborů.⁵⁵ Společensky prospěšná činnost musí být vykonávána v rámci zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce.⁵⁶ Jednání musí být v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, jež jednající měl v době svého rozhodování. K ohrožení života nebo zdraví člověka nesmí dojít bez souhlasu dotčené osoby v souladu s jiným právním předpisem. Platí zde podmínka subsidiarity, a to, že výsledku nelze dosáhnout jinak, společensky prospěšný výsledek musí také odpovídat míře rizika. Činnost v přípustném riziku nesmí zřejmě odporovat požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičít dobrým mravům.

Ve srovnání s právní úpravou slovenskou, která omezuje dovolené riziko toliko na činnost v oblasti výroby a výzkumu (srov. § 27 slov. tr. zák.),⁵⁷ tuzemská úprava přípustného rizika se vztahuje na různé obory lidské činnosti, nejen výrobu a výzkum, ale i na riziko lékařské, hospodářské a obchodní.

Ve srovnání s tuzemskou úpravou krajní nouze, v krajní nouzi se odvrací nebezpečí hrozící jakýmkoli zájmům, v přípustném riziku je cíl chápán úžeji. Nebezpečí nemusí hrozit bezprostředně. V tomto ohledu jsou tedy podmínky přípustného rizika širší než u krajní nouze. Snaha o vyloučení trestní odpovědnosti při zavádění nové technologie za účelem zvýšení hospodářského zisku je ovšem trestuhodná.⁵⁸

⁵⁵ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná, Zvláštní část*, 5. vydání, Praha: Leges 2016. ISBN 978-80-7502-120-5, s. 275

⁵⁶ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 167

⁵⁷ Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon

⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná, Zvláštní část*, 5. vydání, Praha: Leges 2016. ISBN 978-80-7502-120-5, s. 275

3.2.1.4 Nutná obrana a oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem. Zákonou legitimitu poskytují zákony, upravující činnost ozbrojených sil a sborů, tedy z. č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (§56),⁵⁹ zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky (§42),⁶⁰ zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii (§20),⁶¹ zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii (§46),⁶² zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon (§40),⁶³ zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní a informační službě (§5),⁶⁴ zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ČR (§18).⁶⁵ Jde o právní předpisy veřejnoprávní povahy. Oprávněným použitím zbraně není použití střelné zbraně soukromou osobou.

Jiným právním předpisem se rozumí jak zákon, tak podzákoné právní předpisy vydané v mezích stanovených zákonem.

V jednotlivých normách je pojem zbraně definován různě. Dle zákona o Bezpečnostní informační službě se zbraní rozumí jen střelná zbraň. Zákon o Policii ČR rozumí zbraní zbraň střelnou, bodnou, sečnou, speciální výbušný předmět, průlomový pyrotechnický prostředek, speciální náloživo.

V některých předpisech je dovoleno použití zbraně v nutné obraně nebo v krajní nouzi bez dalšího, například dle z. č. 553/1991 Sb., o obecní policii. V jiných předpisech je použití zbraně dovoleno, pokud jsou přitom splněny další podmínky, jako je tomu v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.⁶⁶

Ve srovnání nutné obrany s oprávněným použitím zbraně, v případech oprávněného použití zbraně se vyžaduje dodržení zásady subsidiarity, kdy je nejprve nutno vyčerpat mírnější donucovací prostředky.

⁵⁹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

⁶⁰ Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky

⁶¹ Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

⁶² Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii

⁶³ Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon

⁶⁴ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní a informační službě

⁶⁵ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží ČR;

NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 169 - 172

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná, Zvláštní část*, 5. vydání, Praha: Leges 2016. ISBN 978-80-7502-120-5, s. 278

3.2.1.5 Okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně neuvedené

Výkon povinností uložených zákonem nebo rozhodnutím soudu nebo jiného státního orgánu je činností, kterou je zasahováno do práv a svobod člověka, je jí významně omezována osobní nebo domovní svoboda, tedy jejím výkonem by byla naplňována skutková podstata trestného činu.

Plnění závazného rozkazu není trestným činem, poněvadž ten, který rozkaz vydal, jednal v souladu s právním předpisem. Domnívá-li se podřízený, že rozkaz nadřízeného je v rozporu s právním předpisem, je povinen nadřízeného na to upozornit. Trvá-li nadřízený na splnění rozkazu, podřízený je povinen jej splnit. Nemůže pak odpovídat za trestný čin takto spáchaný, odpovědný za něj bude jako nepřímý pachatel nadřízený. Podřízený je povinen odepřít splnění rozkazu nadřízeného jen tehdy, jestliže by splněním zřejmě spáchal trestný čin, protože byl vydán v rozporu s jakýmkoliv oprávněním dávat rozkazy v určitém směru. Tuto skutečnost ohlásí adresát takového rozkazu bez průtahů vyššímu nadřízenému. Pokud by podřízený takový rozkaz přece jen vykonal, odpovídá za následek spolu s nadřízeným.⁶⁷

Výkon práva není trestným činem obdobně jako výkon povinností, například výkon rodičovských práv vyplývajících z § 855d a násl. NOZ.⁶⁸ Dále trestným činem není například právo omezit osobní svobodu osoby přistižené při páchání trestného činu nebo bezprostředně poté dle § 76 odst. 2 tr. řádu.⁶⁹

Při **výkonu povolání** může dojít také k domnělému porušení trestního zákona, např. amputace končetiny provedená v souladu se současnými poznatky lékařské vědy nenaplňuje znaky trestného činu ublížení na zdraví, třebaže lékař úmyslně zákrokem způsobil trvalé těžké zmrzačení. Pokud postupuje lékař dle pravidel lékařské vědy (*lege artis*), tedy způsobem či metodou léčení, prevence a diagnostiky chorob odpovídající zásadám léčebně preventivní péče na dosaženém nejvyšším stupni vědeckého poznání, nepostihuje ho ani trestní

⁶⁷ KUCHTA, J., KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*, 3. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 385

⁶⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

odpovědnost za případný následek spojený se zákrokem. Podmiňuje to však svolení pacienta k zákroku.⁷⁰

V následujících částech práce se již nebudu zabývat dalšími okolnostmi vylučujícími protiprávnost, ale pouze nutnou obranou, a to podrobněji jejími podmínkami, včetně soudních rozhodnutí, zabývajících se jejími podmínkami a rovněž srovnáním se zahraničními právními úpravami.

3.3 Podmínky nutné obrany

Podstatou nutné obrany je odvracení útoku na zájmy chráněné trestním zákonem, a to činem, který by byl jinak trestným činem, namířeným proti útočníkovi. Ten, kdo odvrací útok, chrání tytéž zájmy jako trestní zákon sám, nejedena proti účelu trestního zákona, ale ve shodě s ním.⁷¹ Z § 29 trestního zákoníku vyplývají podmínky nutné obrany, a to odvracení hrozícího nebo trvajícího útoku na zájem chráněný trestním zákonem a dále, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Tyto podmínky jsou dány kumulativně.

3.3.1 Útok

Legální definice útoku neexistuje, výkladem bylo dovozeno, že útokem je úmyslné, protiprávní jednání fyzické osoby.⁷² Toto jednání je nebezpečné pro společnost a má znaky trestného činu, přestupku či jiného deliktu. Útok nemusí být trestným činem

V případě jednání, vykazujícího nižší míru společenské škodlivosti půjde o přestupek či jiný správní delikt a toto jednání je možné odvracet dle zásad uvedených v § 2 odst. 2 přestupkového zákona.⁷³ Útok tedy musí splňovat tři pojmové znaky, jednání člověka, úmysl a protiprávnost.

⁷⁰ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné, Obecná, Zvláštní část*, 3. přepracované a aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 265

⁷¹ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 978-80-7201-652-5, s. 72

⁷² NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 159

⁷³ NOVOTNÝ, F. Nutná obrana (několik poznámek), *Trestní právo*, 2/2015, Wolters Kluwer, s. 15; Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Jednání člověka může být ve formě komisivní i omisivní,⁷⁴ např. opominutí propustit obviněného z vazby po zastavení trestního stíhání.

Zdržuje-li se někdo neoprávněně v cizím bytě poté, co byl vykázán, je možno jeho neoprávněné setrvávání považovat za útok. Útočník tím naplňuje skutkovou podstatu trvajících trestného činu porušování domovní svobody (dle § 178 trestního zákona).⁷⁵ V případě tohoto trestného činu, pokud například osoba setrvává v cizím bytě a tato byla vyzvána k odchodu, vlastník je oprávněn uplatnit nutnou obranu a nebude trestně odpovědný, pokud dojde k ublížení na zdraví útočníka porušujícího jeho domovní svobodu. Pro nutnou obranu neplatí podmínka subsidiarity. Vlastník tedy není v tomto případě ani povinen použít před svojí obranou jiných prostředků, jako kontaktování Policie ČR.

Útokem je míněno především jednání člověka, fyzické osoby. Vyloučeny jsou útoky právnických osob. Proti útoku fyzických osob, které v zájmu a jménem právnické osoby útok provedou, nutná obrana přípustná je.

Pokud útočí více osob, nutná obrana je dovolena vůči každému útočníkovi, nikoli jen proti hlavnímu z nich.⁷⁶ Útočníkem je i spolupachatel, nepřímý pachatel, účastník, pokud bude možno obranou odvrátit útok hlavního pachatele. Útok několika osob ve smyslu § 29 trestního zákoníku předpokládá aktivní činnost každého z nich, i když intenzita útoků jednotlivých útočníků zpravidla nemusí být stejná a způsob útočení není stejnorodý.⁷⁷

Útočníkem je též obránce, který po odvrácení útoku přejde sám do útoku. Pokud dvě navzájem útočící osoby střídající útok s obranou se vzájemně napadají, nejedná se o nutnou obranu. Pokud budou alespoň tři, jedná se o trestný čin rvačky dle § 158 tr. z. Jestliže je ale jedna osoba napadena útočníky a brání se, nutná obrana přichází v úvahu. (R 75/1956).⁷⁸

⁷⁴ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*, Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4, s. 101

⁷⁵ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 159

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 1 Tz 349/55 ze dne 30. 12. 1955

⁷⁷ NOVOTNÝ, F. Nutná obrana (několik poznámek), *Trestní právo*, 2/2015, Wolters Kluwer, s. 15

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Tz 109/56 ze dne 8. 6. 1956

3.3.1.1 Protiprávnost útoku

Protiprávnost útoku dle české právní úpravy není na rozdíl od jiných úprav vysloveně uvedena. (srov. „*rechtswidrig*“ dle § 32 odst. 2 německého trestního zákoníku, „*ohne recht*“ dle § 33 odst. 1 švýcarského trestního zákoníku,⁷⁹ či „*injustifié*“ v čl. 122-5 francouzského trestního zákoníku).⁸⁰ Protiprávnost vyplývá ze společenské škodlivosti útoku, přímo z pojmu a povahy „útoku na zájem chráněný trestním zákonem.“

Útok, proti němuž je přípustná nutná obrana, nemusí být vždy trestným činem, lze užít nutnou obranu vůči činu, jehož trestnost již zanikla, může se jednat o čin, kterému schází některý ze znaků trestného činu, například věk pachatele, přičetnost, zavinění. Lze užít nutné obrany i v případě, pokud je společenská škodlivost útoku tak nízká, že se jedná jen o přestupek.⁸¹

Proti oprávněnému jednání není přípustná nutná obrana, například pokud je nájemník vystěhován na základě soudem nařízené exekuce.⁸²

Nelze také užít nutnou obranu vůči zadržení, byly-li pro něj splněny podmínky stanovené trestním řádem⁸³. Ustanovení § 76 odst. 2 trestního řádu neřeší, jakých prostředků lze k omezení osobní svobody osoby přistižené při činu nebo bezprostředně poté použít, z povahy věci však vyplývá, že ten, kdo omezení osobní svobody provádí, je oprávněn podle konkrétních okolností použít přiměřeného a nezbytného násilí k zamezení odporu osoby, jejíž osobní svoboda je omezována. V této souvislosti uvedu jako příklad rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 8 Tdo 592/2004 ze dne 25. 8. 2004, dle něhož by nutná obrana ze strany přistižené osoby přicházela v úvahu jen v případě, že by násilí osoby provádějící zadržení nesměřovalo primárně k tomu, aby pachateli bylo zamezeno v útěku, ale jednalo by se o jednání, při kterém by míra fyzického násilí přerostla v jeho samoučelné napadání s úmyslem mu způsobit ublížení na zdraví, popř. v násilí

⁷⁹ Švýcarský trestní zákon z roku 1937, Strafgesetzbuch

⁸⁰ FENYK, J., HÁJEK, R., STŘÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád*, Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4, s. 191

⁸¹ CÍSAŘOVÁ, D., ČÍŽKOVÁ, J., *Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací*, Praha: AUCI, 1986, č. 1, s. 23

⁸² NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 159

⁸³ Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

odplatné povahy – tj. trestání bitím. Takovéto jednání by již mohlo být považováno za trestný čin.⁸⁴

Podmínkou zadržení je, aby osoba byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 25/2007 zákrok zaměstnance bezpečnostní služby vůči osobě, která není podezřelá ze spáchání trestného činu, spočívající v omezení její osobní svobody, nelze pokládat za oprávněný, ani když jej provede na žádost orgánů Policie ČR o zadržení této osoby pro účely plnění jejich jiných úkolů. Proto mohou být splněny podmínky nutné obrany vůči jednání zaměstnance bezpečnostní služby, pokud osoba, jíž tento zaměstnanec neoprávněně brání v užívání osobní svobody, užije násilí k překonání odporu. Osoba totiž odvrací útok na zájem chráněný trestním zákonem, konkrétně zájem společnosti na ochraně osobní svobody.⁸⁵

Dále se nutná obrana nepřipouští proti jednání v nutné obraně či krajní nouzi, např. zloděj nesmí poranit osobu, která proti němu hájí svůj majetek.

3.3.1.2 Zavinění útoku

Většina teorie i praxe se shoduje na pojetí útoku ve formě úmyslného zavinění, dle některých názorů je přípustné též nedbalostní zavinění útoku.

Je otázkou, zda je nutná obrana přípustná proti úředním úkonům, tedy proti úkonům veřejných činitelů (podle současné úpravy úředních osob ve smyslu ustanovení § 127 tr. zák.), například policistů. Dle dřívější nauky nutná obrana proti veřejným činitelům nebyla přípustná, judikatura před II. světovou válkou ji nepřipouštěla, ledaže by úřední výkon byl trestným činem, byl nedovolený nebo nenáležel do oboru působnosti osoby jej provádějící.⁸⁶

Nově se sice nutná obrana vůči úředním úkonům připouští, avšak hranice jsou sporné. Někteří připouštějí nutnou obranu proti úkonům, které nenáležejí do kompetence úředního orgánu, proti protiprávním úředním úkonům, proti úkonům, jež jsou trestné jako zneužití moci (naplňují skutkovou podstatu trestného činu zneužívání pravomoci úřední osoby dle § 329 trestního

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 8 Tdo 592/2004 ze dne 25. 8. 2004

⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 8 Tdo 838/2006 ze dne 21. 7. 2006

⁸⁶ srov. rozh. NS ČSR Rt 3818 – „Proti úřednímu výkonu jest vyloučena nutná obrana, leč by se výkon úřední osoby sám jevil bezprávným útokem (byl by nedovolený, zakládal by zločin zlého užívání moci úřední, nenáležel by vůbec k působnosti úřední osoby).“

zákoníku).⁸⁷ (R 47/1980).⁸⁸ V těchto případech je na místě zvážit, zda není možno postupovat jiným způsobem, například oznámit čin úřední osoby státnímu zástupci, podat stížnost apod.⁸⁹

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 55/1977 za okolností, pokud bude úkon úřední osoby perfektní, není proti němu nutná obrana přípustná, protože se jedná o výkon práva nebo povinnosti.⁹⁰

Způsob omezení nutné obrany proti jednání úředních osob jen prostřednictvím judikatury je analogií v neprospěch obránce a omezením jeho práva k nutné obraně. Inspirací může být německá právní úprava, dle níž nutná obrana není možná proti služebnímu úkonu, který je učiněn věcně a místně příslušnou úřední osobou, má všechny podstatné formální náležitosti a určitou míru věcné správnosti. Záleží na tom, zda zákon konkrétní úkon připouští, zda rozhodnutí je právně účinné a není nicotné nebo nevykonatelné, zda případný skutkový omyl úřední osoby nespočívá v její hrubé nedbalosti apod.⁹¹

Vůči jednání zvířete lze užít nutné obrany jen za předpokladu, pokud je zvíře nástrojem útočnicka, například pokud pachatel trestného činu pošle proti policejní hlídce svého cvičeného psa, jenž je hlídkou usmrcen.⁹² Obranné jednání je pak možno učinit i proti útočnickovi, aby například nemohl zvíře povzbuzovat k napadení. Útok zvířete sám o sobě neodůvodňuje nutnou obranu a bylo by třeba jednat dle zásad o krajní nouzi.⁹³

Za útok se považuje útok dítěte, včetně osob ve věku do patnácti let, či choromyslné osoby.⁹⁴ Výše uvedené případy jsou však sporné v tom smyslu, zda na tyto útoky lze užít institutu nutné obrany, či krajní nouze. Názory teoretiků na tuto problematiku se různí.

⁸⁷ FINGER, A. I, s. 602, 603

⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 47/1980

⁸⁹ NOVOTNÝ, F. Nutná obrana (několik poznámek), *Trestní právo*, 2/2015, Wolters Kluwer, s. 15

⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 55/1977

⁹¹ KUČHTA, J. Nutná obrana proti útokům veřejných činitelů. *Bulletin advokacie*, 1988, č. 2, s. 54, 55

⁹² NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 160

⁹³ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2, s. 436

⁹⁴ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva* Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4, s. 101

Např. dle J. Chmelíka útok nebezpečné, choromyslné osoby nelze hodnotit jako útok, ale jako nebezpečí, proti kterému je přípustná krajní nouze.⁹⁵

Dle některých názorů byly útoky trestně neodpovědných osob řešeny podle středního principu, sice podle zásad o nutné obraně, avšak s modifikací, jež řešení přibližovala k institutu krajní nouze (s ohledem na požadavek subsidiarity). Tímto se však rozšiřují podmínky trestní odpovědnosti a znaky nutné obrany se tímto způsobem zpřísnují.⁹⁶

Dle jiných autorů by bylo možno řešit tuto otázku prostřednictvím teorie o tzv. „činech jinak trestných.“

Dle D. Císařové, J. Čížkové, I. Nývltové, pro naplnění znaků protiprávnosti postačuje objektivní protiprávnost.⁹⁷

Vhodným řešením by zřejmě bylo, pokud by byla tato problematika upravena přímo zákonem.

Pro srovnání s německou úpravou, německá trestněprávní nauka rovněž není v této otázce jednotná. Podle některých je pro přípustnost nutné obrany vyžadován útok zaviněný útočníkem (tj. útok trestně odpovědné osoby),⁹⁸ podle jiných je nutná obrana přípustná i proti útokům nezaviněným (tj. útokům trestně neodpovědných osob), neboť zákon takový požadavek nezakotvuje.⁹⁹

Další problematickou otázkou je, zda je nutná obrana přípustná proti útoku, jenž bráncí se sám zavinil, včetně tzv. vyprovokovaného útoku. V tomto případě by zřejmě mělo být posuzováno, zda ten, kdo útok vyvolal tak učinil proto, aby unikl potrestání za vlastní útok. Dle rozhodnutí 4 Tz 284/2001 lze považovat útok vyprovokovaný za útok ve smyslu nutné obrany.¹⁰⁰ Pouhé oslovení útočníků však nelze považovat za vyprovokování útoku. Soudnímu

⁹⁵ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 978-80-7201-652-5, s. 74

⁹⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Systém českého trestního práva*, 1. vydání. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, s. 128

⁹⁷ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Systém českého trestního práva*, 1. vydání. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, s. 128

⁹⁸ RENZIKOWSKI, Joachim: Notstand und Notwehr. Berlin: *Duncker and Humboldt*, 1994, s. 281-284

⁹⁹ WESSELS, Johannes, WERNER, Beulke. Strafrecht. Allgemeiner Teil. *Die Straftat und ihr Bau*. 34. neu bearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2004. ISBN 3-8114-9027-3, s. 48

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 284/2001 ze dne 4. 12. 2001

znalci nepřísluší, aby tuto otázku posuzoval, neboť jde o otázku právní, nikoli skutkovou (*iura novit curia*).

Pro srovnání je možné uvést, že rakouská právní praxe se kloní k názoru, že u vyprovokovaných útoků je třeba možnosti nutné obrany omezit, a to zejména požadavkem subsidiarity, tj. že provokatér se má nejprve pokusit útoku vyhnout, pokud to ale není možné, je oprávněn se bránit, nicméně při posuzování nezbytnosti jeho obrany jsou na něj kladeny větší požadavky, než v případě nevyprovokovaného útoku.¹⁰¹ U útoků, které byly úmyslně vyprovokovány za účelem vzniku situace nutné obrany, je pak, stejně jako v české právní úpravě, aplikace nutné obrany zcela vyloučena.

3.3.1.3 Trvání nebo přímá hrozba útoku

Útok musí bezprostředně hrozit nebo trvat. Dle okolností musí být jasné, že útok musí bez prodlení a určitě následovat za hrozbou (7 Tdo 855/2002).¹⁰² G. Levasseur uvádí, že obava ze zla musí být bezprostředně hrozící.¹⁰³ Bezprostřední hrozba útoku nastává již při slovním nebo konkludentním projevu úmyslu zaútočit (slovní hrozba násilí spojená s uchopením zbraně).¹⁰⁴ Není třeba čekat, až například útočník udeří jako první.

Okamžik lze posuzovat dle vývojového stadia trestného činu, do něhož se útok dostal, přípravu zpravidla nelze považovat za přímo hrozící útok, pokus již ano. Aplikace nauky o vývojových stádiích může mít ovšem jen pomocný charakter.

Iniciativa, která vede k vzájemnému napadení, musí pocházet dle rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 12/1983 jen od útočníka, tato iniciativa určuje, kdo je útočníkem a kdo obráncem.¹⁰⁵

¹⁰¹ FUCHS, Helmut. *Österreichisches Strafrecht. Allgemeiner Teil I*. 7. überarbeitete Auflage. Wien: Springer-Verlag, 2008, s 157, 158

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 855/2002 ze dne 29. 10. 2002

¹⁰³ LEVASSEUR, G., CHAVANNE, A., MONTREUIL, J., BOULOC, B. *Droit pénal général et procédure pénale*, Paris, 1996

¹⁰⁴ DRAŠTÍK, FREML, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník, Komentář I. díl* (§ 1 až 232), Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-790-4, s. 251

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 12/1983

Útok musí bezprostředně hrozit nebo trvat. Útok trvá, dokud není ukončen. Proti útoku, který ještě bezprostředně nehrozí nebo který již byl ukončen, není nutná obrana přípustná. Jestliže jde o trestný čin, není dokončení útoku totožné s dokonáním činu.¹⁰⁶

Nutná obrana se připouští až do dokončení trestného činu, v případě krádeže i v době, kdy pachatel odcizenou věc odnáší a moc nad ní si dosud nezajistil.¹⁰⁷

Nutná obrana se nepřipouští, pokud byl útok úspěšně odvrácen. Dle rozhodnutí Krajského soudu v Praze Rt 55/1952 se beztrestnosti pro nutnou obranu nemůže dovolat ten, kdo po odvrácení útoku podnikne další útočné činy, které nejsou již odůvodněny pouze nutností nutné obrany.¹⁰⁸ Dle rozhodnutí NS ČR R II/1965 o nutnou obranu nepůjde tam, kde již útok fakticky skončil, nebo kde pachatel reaguje na útok takovým způsobem, že ho ve skutečnosti oplácí, nikoliv odvrací.¹⁰⁹

Nutná obrana se také nepřipouští, pokud byl útok úspěšný i pokud útočník dobrovolně upustí od svého jednání. Pokud ovšem nastala pouze přestávka v útoku, hrozí dále nebezpečí chráněným zájmům.

V případě trestných činů trvajících je nutná obrana přípustná, pokud protiprávní stav je udržován.¹¹⁰ O tomto již bylo zmíněno v kapitole 4.3.1 věnované útoku obecně, a to v souvislosti s obranou vůči trestnému činu porušování domovní svobody.

Tzv. preventivní nutná obrana, kterou je instalace automatických zabezpečovacích a obranných zařízení do objektů, je přípustná, pokud k jejich fungování a k poškození útočníka dojde při splnění všech podmínek nutné obrany. Podrobněji se preventivní nutnou obranou ve formě obrany instalací automatických zabezpečovacích zařízení budu zabývat v Exkurzu I.

¹⁰⁶ DRAŠTÍK, FREML, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník, Komentář I. díl* (§ 1 až 232), Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-790-4, s. 251

¹⁰⁷ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva* Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4, s. 101

¹⁰⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze Rt 55/1952, sp. zn. sp. zn. 18 Tk 151/51 ze dne 13. 7. 1951

¹⁰⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Pls 5/65 ze dne 2. 7. 1965

¹¹⁰ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6, s. 151

3.3.1.4 Putativní obrana

Útok, který není vážně míněn a nehrozí z něj nebezpečí zájmům chráněným trestním zákonem, není společensky škodlivý. Útok musí skutečně existovat v realitě, nikoliv jen ve fantazii obránce. Pokud reálný útok chybí, jedná se o tzv. putativní nutnou obranu. Jedná se o pozitivní skutkový omyl o podmínkách vyloučení trestní odpovědnosti (dle § 18 odst. 4 trestního zákona).

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu NS ČSR Rt 2196 má pachatel subjektivně omylem za to, že jsou tu podmínky nutné obrany, tedy útok nespravedlivý, přítomný, směřující proti životu, svobodě nebo jmění, proti němuž je obrana potřebnou, ač těchto podmínek skutečně tu není.¹¹¹ Soud musí tudíž při uvažování o putativní nutné obraně zabývat se otázkou, zda tu byl nesoulad mezi představou a skutečností, musí uvažovati o tom, zda a jak mohl býti se zřetelem na duševní rozpoložení pachatelovo tento nesoulad přivozen.

Pachatelovo zavinění ve formě úmyslu a vědomé nedbalosti v případě putativní nutné obrany je tím vyloučeno.¹¹² Pozitivní skutkový omyl připouští trestní odpovědnost pouze pro nevědomou nedbalost (dle § 16 odst. 1 písm. b) trestního zákona), a to pokud pachatel nevěděl, že ve skutečnosti o útok nejde, avšak dle svých osobních poměrů a okolností o tom vědět měl a mohl.¹¹³

3.3.2 Chráněný zájem

Jaké zájmy musí být ohroženy, abychom mohli hovořit o protiprávním útoku? Rakouský trestní zákoník dovoľoval obranu proti útokům na život, svobodu nebo jmění, vyloučen byl tedy útok na čest a jiné další zájmy.¹¹⁴ Zájem vyjadřuje objekt trestného činu, zájmy chráněné současným trestním zákoníkem v ČR jsou rozvedeny ve zvláštní části trestního zákoníku. Zájem je nezbytným znakem každé skutkové podstaty trestného činu (individuální objekt) a je

¹¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR Zm I 370/25 ze dne 27.11.1925

¹¹² NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*, Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4, s. 102

¹¹³ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 162

¹¹⁴ NOVOTNÝ, F. Nutná obrana (několik poznámek), *Trestní právo*, 2/2015, Wolters Kluwer, s. 15

podřazen objektu skupinovému (druhovému). Ten vyjadřuje společné druhové rysy individuálních objektů jednotlivých trestných činů.¹¹⁵

Jde o společenský vztah, zájem či hodnotu. Jedná se o zájmy na ochranu života, zdraví, svobody osobní i domovní, osobnosti člověka, soukromí, lidské důstojnosti, cti, majetku apod.¹¹⁶ V případě nutné obrany jsou nejčastěji ohroženy zájmy na ochranu života či zdraví nebo majetku.

Co se týče ochrany majetku, ve větší míře je poskytována ochrana majetku, pokud k útoku na něj dochází v místě, jež je chráněno z titulu jiného práva jako nedotknutelné (obydlí) ve smyslu článku 12 odst. 1 Listiny a ustanovení § 238 trestního zákona (nyní § 178 tr. zákoníku). Ústavní soud v nálezu II. ÚS 317/01 uvádí, že soud, který upřednostnil při posouzení podmínek nutné obrany ochranu práva poškozeného na zdraví před právem stěžovatele na ochranu majetku a nedotknutelnosti obydlí, měl přesvědčivě vysvětlit, proč nepovažoval obranu stěžovatele za výkon nutné obrany.¹¹⁷

Bránit je možno jak zájmy osobní, tak i kolektivní nebo celospolečenské zájmy a zájmy státu (např. utajovaná skutečnost, ústavní zřízení, státní tajemství, majetkové zájmy státu), právnických osob. Porušení veřejného pořádku je útokem pouze za podmínky, pokud se zároveň dotýká práv jednotlivce (například exhibicionistické chování).¹¹⁸

Lze chránit zájmy jiných osob. Více viz v kapitole věnované pomoci v nutné obraně.

Ochranu, jíž zájmům poskytuje trestní zákoník, je třeba chápat druhově, nikoli z hlediska intenzity. Proto je možné jednání v nutné obraně při dodržení podmínek užít při ochraně zájmu jako takového, tedy např. při ochraně zdraví bez ohledu na to, zda útokem hrozí těžká újma na zdraví, ublížení na zdraví nebo jen drobná újma na zdraví.¹¹⁹

¹¹⁵ DRAŠTÍK, FREML, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník, Komentář I. díl* (§ 1 až 232), Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-790-4, s. 251

¹¹⁶ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*, Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4, s. 102

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/01 ze dne 1. 10. 2002

¹¹⁸ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*, Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4, s. 102

¹¹⁹ JANEČKOVÁ, E. *Právní aspekty sebeobrany*, 1. vydání, Wolters Kluwer, Praha 2015, ISBN 978-80-7478-760-7, s. 35

Pouze ty zájmy, jež nejsou trestním zákoníkem chráněny, nemohou být oprávněně bráněny v nutné obraně.¹²⁰

3.3.3 Přiměřenost

Novelou zákona č. 290/1993 Sb., byla „zřejmá nepřiměřenost povaze a nebezpečnosti útoku“ nahrazena slovy: „Nejde o nutnou obranu, jestliže obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“ Dle důvodové zprávy se měly meze nutné obrany rozšířit. Abstraktní pojem nebezpečnost útoku byl nahrazen pojmem způsob útoku. Postavení obránce je tím usnadněno.

Jak uvádí Robert Fico v díle *Nutná obrana*, tuto novelizaci ustanovení o nutné obraně chápe česká teorie i praxe jako rozšíření podmínek nutné obrany ve prospěch napadeného. Dle R. Fica by tedy vzhledem ke společné trestněprávní historii a stejné právní úpravě nutné obrany, již Slovenská republika přejala zákonem Národní rady Slovenské republiky č. 248/1994 Z. z. tato skutečnost měla být významným argumentem pro stejné posuzování nutné obrany ve slovenských podmínkách. Nicméně rekodifikací slovenského trestního práva roku 2005 se již slovenská úprava od tuzemské značně odlišuje.

Dle tuzemské právní úpravy způsob útoku zahrnuje vlastnosti útočnicka a obránce, jejich počet, fyzickou kondici a sílu, stáří, věk, předcházející zranění, zvláštní schopnosti k útoku či obraně, součinnost další doprovázejících osob apod.¹²¹

Neposuzují se již hrozící a vzniklé škody. Proporcionalita následků je vyžadována u krajní nouze, nikoliv u nutné obrany.

Obrana musí být způsobilá odvrátit útok, aby byla úspěšná.¹²² Má-li obránce možnost volby mezi více způsoby obrany, není povinen použít ty způsoby obrany, které přivodí útočnickovi relativně nejmenší újmu, pokud nejsou spolehlivé. Např. obránce, kterého útočnick rdousí v úmyslu jej usmrtit, riskuje, že

¹²⁰ DRAŠTÍK, FREML, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník, Komentář I. díl* (§ 1 až 232), Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4, s. 251

¹²¹ DOLENSKÝ, A. Nová koncepce nutné obrany, *Bulletin advokacie č. 1/1994*, s. 24

¹²² ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 6. doplněné a přepracované vydání Praha: C. H. Beck, 2004. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7, s. 125

bude-li se snažit útočnicka bodnout nožem jen do ruky či nohy, nebude mít později k dalšímu bodnutí příležitost.

Každý případ nutné obrany musí být posuzován komplexně ve všech souvislostech jeho okolností a přísně individuálně.

Obrana může být nepřiměřená, zřejmě či zcela nepřiměřená, nesmí ale být zcela zjevně nepřiměřená. Pojem „zcela zjevně“ je třeba posuzovat podle toho, jak se podmínky jevíly napadenému, tedy ze subjektivního hlediska.¹²³ Tento pojem je třeba vykládat tak, že zcela zjevné je to, co je jasné, naprosto očividné, nepoměr obrany a útoku musí být mimořádně hrubý.¹²⁴ Takto je soudní praxí aplikováno, kdy skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému zbraň, neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou (R 47/1995).¹²⁵ Dle rozsudku R 49/1970 není vybočením z mezí nutné obrany, pokud je obrana se zbraní vůči neozbrojenému či podstatně mladšímu, nicméně fyzicky silnějším a známému svou agresivitou.¹²⁶

Z mezí nutné obrany nevybočuje, když žena usmrtí pachatele při pokusu o znásilnění, napadení těžce poraní pachatele loupeže, poškozený ublíží na zdraví zlodějovi apod.¹²⁷

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 25/1976 na vybočení z mezí nutné obrany nelze usuzovat pouze z toho, že napadený útočnicka zranil a případně ho i usmrtil, přičemž sám neutrpěl žádné zranění.¹²⁸

Prvním případem, který zmíním v této souvislosti, kdy obrana byla stále v mezích nutné obrany je rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 48/2007, v němž se jednalo o útok vedený házením kamenů s cílem zasáhnout a zranit napadeného, tedy útok se zbraní ve smyslu ustanovení § 89 odst. 5 tr. zákona, dnes § 118 trestního zákoníku. Opakované házení kamenů probíhalo z větší vzdálenosti, avšak takovou intenzitou a takovou velikostí kamenů, že mu hrozilo způsobení

¹²³ NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 161

¹²⁴ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 6. doplněné a přepracované vydání Praha: C. H. Beck, 2004. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7, s. 127

¹²⁵ Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 202/94 ze dne 19. 12. 1994

¹²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR R 49/1970

¹²⁷ NOVOTNÝ, F. Nutná obrana (několik poznámek), *Trestní právo*, 2/2015, Wolters Kluwer, s. 15

¹²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR R 25/1976

závažného zranění. Napadený jako jediného prostředku k odvrácení útoku užil střelné zbraně tak, že útočnickovi způsobil smrtelné zranění. Tomuto výstřelu předcházelo několik neúčinných výstřelů.¹²⁹ Nejvyšší soud rozhodl, že se nejednalo o vybočení z mezí nutné obrany.

Druhým případem, který zmíním v souvislosti se zachováním míry přiměřenosti nutné obrany je případ z roku 1992, o kterém bylo rozhodováno Okresním soudem Plzeň – sever, sp. zn. 8 T 20/92.¹³⁰ Dle okresního prokurátora Plzně – sever se měl obžalovaný dopustit spáchání těžké újmy na zdraví ve smyslu ustanovení § 89 odst. 7 písm.ch) tr. zákona, když v průběhu konfliktu s poškozeným, svým synem, tomuto způsobil úderem hadicí s kovovým koncem přes obličej zhmoždění oka. Soud vzal při zhodnocení všech provedených důkazů za prokázané, že obžalovaný odvracel přímo hrozící, případně trvajícím útok na své zdraví a osobní svobodu. S ohledem na předchozí konflikty, které v rodině byly, mohl mít obžalovaný reálnou obavu o své zdraví. Poškozený jako první vytáhl proti svému otci zbraň. Obžalovaný se tedy mohl právem domnívat, že odvrací útok. Pro posouzení přiměřenosti je rozhodující, že obžalovaný byl napaden zbraní nuncčaky, která z hlediska následků, kterým může způsobit je adekvátní zbrani, kterou použil obžalovaný v rámci své obrany. Soud obžalovaného zprostil obžaloby dle § 226 písm. b) tr. řádu Rozsudkem sp. zn. 8 T 20/92 ze dne 29. 1. 1993. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno Krajským soudem v Plzni.

V případě útoku na zájem na ochranu majetku je větší míře poskytována ochrana majetku, pokud k útoku na něj dochází v místě, jež je chráněno z titulu jiného práva jako nedotknutelné, např. obydlí: srov. ÚS č. 116/2002 Sb. nálezů a usnesení Ústavního soudu.

Dle některých názorů má bránící se použít z účinných prostředků toho, který působí nejmenší škodu. Vzhledem k malé možnosti rozhodování a rozrušení v momentu obrany souhlasím s názorem, že tento požadavek by byl patrně přílišný.¹³¹

¹²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 48/2007

¹³⁰ Rozsudek Okresního soudu Plzeň – sever, sp. zn. 8 T 20/92 ze dne 29. 1. 1993

¹³¹ Srov. rozh. č. 19/58 Sb. rozh. tr.

3.4 Exces

Vybočení z podmínek a mezí nutné obrany je označováno jako exces z nutné obrany. Lze ho posuzovat jednak jako vyloučenou trestní odpovědnost, nebo jako polehčující okolnost dle § 41 písm. g)¹³² nebo jako důvod pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici dle § 58 odst. 6. Podmínkou pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody jsou okolnosti případu, kdy by bylo použití běžné trestní sazby nepřiměřeně přísné. Omezením pod minimální hranici stanovenou v § 58 odst. 3 není vázán.

Dále lze v případě excessu z nutné obrany upustit od potrestání dle § 46 trestního zákona.¹³³ Dle § 46 trestního zákona je možno upustit pouze od potrestání pachatele, jenž spáchal přečin, jedná se tedy o všechny nedbalostní excesy a úmyslné excesy s horní hranicí trestní sazby do 3 let.

Dle teorie se rozlišuje exces intenzivní a exces extenzivní. Pokud osoba překročí meze nutné obrany nebo z těchto vykročí, stává se právně odpovědnou za protiprávní čin, jehož skutkovou podstatu svým jednáním naplnila, bude odpovědná za trestný čin, který je vymezen ve zvláštní části trestního zákoníku. Pro tuto právní kvalifikaci je nerozhodné, zda jde o exces intenzivní či extenzivní.

Nad rámec dělení excessu na intenzivní a extenzivní uvádějí některé zdroje dělení co do pohnutky. Exces sthenický – jarý – je motivován zlostí nebo pomstychtivostí či podobných pohnutek, zatímco exces asthenický – chabý – strachem nebo úlekem. Trestnost bývá vylučována nebo omezována v případě excessu asthenického, tedy motivovaného ze strachu nebo úleku, a to v právu německém a rakouském.¹³⁴

¹³² NOVOTNÝ, F., SOUČEK, J. *Trestní právo hmotné*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2, s. 163

¹³³ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád*, Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4, s. 192

¹³⁴ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Systém českého trestního práva*, 1. vydání. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, s. 126

3.4.1 Exces intenzivní

O exces intenzivní se jedná, pokud obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Zakládá trestní odpovědnost obránce. Nepřiměřenost lze dovozovat ze zcela zjevného nepoměru intenzity obrany a útoku nebo z hrubého nepoměru mezi škodou hrozící a způsobenou. „Intenzita obrany – má-li být způsobilá odvrátit útok – může být zásadně silnější než intenzita útoku. Obrana však nesmí být zcela zjevně přehnaně silnější, než je třeba k odvracení útoku.“¹³⁵

3.4.2 Exces extenzivní

Exces extenzivní spočívá v tom, že obrana vůči útoku byla užita v době, kdy útok ještě přímo nehrozil nebo již pominul. Příkladem extenzivního excesu je rozhodnutí Nejvyššího soudu R 18/1979:¹³⁶ „Jde o překročení mezí nutné obrany, jestliže se pachatel zpočátku brání způsobem přiměřeným povaze a nebezpečnosti útoku směřujícímu proti zájmům chráněným trestním zákonem, ale po skončení útoku sám přejde do útoku s úmyslem vypořádat se s útočníkem, od něhož již nehrozí nebezpečí. Za následek způsobený v této fázi jednání je pachatel trestně odpovědný a nemůže se dovolávat, že jednal v nutné obraně.“

3.4.3 Polehčující okolnosti

Pokud spáchal obránce trestný čin při odvracení útoku a podmínky nutné obrany nebyly zcela splněny, jedná se o polehčující okolnost dle § 41 písm. g) tr. zákoníku. K této soud přihlédne při výměře trestu. Ustanovení se vztahuje na případy všech typů excesů, intenzivního, extenzivního, sthenického i asthenického. Toto ustanovení se nevztahuje na případy putativní nutné obrany.

¹³⁵ Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 433/02, ze dne 1. dubna 2004

¹³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 18/1979

3.5 Pomoc v nutné obraně

Podmínky a meze pomoci v nutné obraně je třeba posuzovat jako podmínky a meze jednání v nutné obraně. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 7/1970 jde o nutnou obranu, odvrací-li napadený činem jinak trestným útok na tělesnou integritu přímo mu hrozící proto, že se snažil odvrátit útok směřující proti tělesné integritě jiné osoby.¹³⁷

V zahraničních úpravách je pomoc v nutné obraně zakotvena v zákoně, např. v § 32 odst. 2 německého trestního zákoníku,¹³⁸ dle německé teorie je možno bránit druhého jen pokud má napadený vůli k obraně. To však neplatí při útoku na život, vážném ohrožení zdraví, poněvadž napadený není oprávněn s ohroženým zájmem disponovat.¹³⁹

3.6 Nutná obrana dle občanského zákoníku

Nutná obrana je upravena v § 2905 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹⁴⁰. Kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočníkovi újmu, není povinen k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočníka způsobené odvracením útoku. V tomto případě může být soudem rozhodnuto, že obránce má povinnost nahradit útočníkovi škodu, která mu vznikla. Důkazní břemeno by v takovém případě bylo na obránci, jenž by musel prokázat, že použití nutné obrany bylo oprávněné a přiměřené hrozícímu útoku.¹⁴¹

Občanský zákoník poskytuje obránci užší prostor pro uplatnění nutné obrany.

¹³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 7/1970

¹³⁸ Německý trestní zákon z roku 1871, Strafgesetzbuch

¹³⁹ FRISTER, Helmut: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Ein Studienbuch*. München: C. H. Beck, 2006, s. 181

¹⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴¹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře., ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1525

4. NUTNÁ OBRANA VE VELKÉ BRITÁNII

4.1 Angloamerický systém práva

V této části věnované úpravě nutné obrany v zemích angloamerického práva nejprve stručně uvedu tento právní systém v obecné rovině. V zemích angloamerického práva, někdy také nepřesně nazývaného common law, jsou považovány za hlavní prameny práva na straně jedné common law, nebo-li case law, a zákony na straně druhé.

Jak již bylo řečeno úvodem, jedná se o zcela odlišný právní systém od práva kontinentálního, jež je v literatuře někdy nepřesně nazýváno právo románsko germánské. Odlišné je jak svou historií, tak systematikou, proto je zde pouze omezená možnost pro srovnání rozdílných právních systémů. Kontinentální systém je systémem práva psaného – lex skripta, ve vztahu k němuž jsou jiné prameny práva, zejména právo obyčejové toliko prameny subsidiárními, ve své ryzí podobě zcela vylučuje soudcovskou tvorbu práva.¹⁴² Soudce v kontinentálním systému práva právo pouze nalézá, ale nevytváří jej.

Angloamerický právní systém vznikl v Anglii a byl původně nazýván systémem common law. Common law je však pouze částí tohoto systému. Anglické právo platí ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku s výjimkou Skotska a s odchylkami v Severním Irsku a na Britských ostrovech. Kolonizací se rozšířil a ve své podstatě je zachováván ve státech osvobozených z britského koloniálního panství.

Tento systém lze charakterizovat jako systém soudcovského práva, soudce v něm má zvláštní postavení, právo nejen nalézá, ale i tvoří.

Právo soudcovské vzniklo ze dvou pramenů, *common law* a *equity*. Právo soudcovské, tj. *judge-made law* či *case law*, je systémem obyčejového, kazuistického práva, jež je závazné svou přesvědčivostí.

Právo zákonné – *legislation*, *Statute law* či *enacted law* je nejbližší kontinentálnímu chápání pramenů práva. Právní normy jsou zde však chápány jinak než v právním myšlení kontinentálním.

¹⁴² KNAPP, V., *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1, s. 92

Dalšími prameny práva v anglickém právu je právo obyčejové – *custom* a právní literatura – *legal writings*.

Obyčejové právo má dvě formy – *general customs of the Realm* – obecné obyčeje říše, které platí v ústavním právu a dále místní obyčeje – *local customs*, jež jsou pramenem práva pouze, pokud se odchylují od *common law*, ale neodporují jeho duchu a pokud byly zachovávány již od r. 1189. Důkaz výše uvedeného je samozřejmě nemožný, proto se jeho zachovávání od r. 1189 presumuje, ledaže je notorické, že tomu tak nemohlo být, anebo byl-li dokázán opak.¹⁴³

Co se týče soudcovského práva, systém soudů ve Velké Británii vytváří systém precedentů. Podstatou toho je, že rozsudek soudu oprávněného vytvářet precedenty se stává, pokud jde o právní názor v něm vyslovený, závazným i pro obdobné případy v budoucnosti. Anglický soudce nemá povinnost rozsudek odůvodňovat. Při rozhodování platí zásada *stare decisis*, tedy setrvat u rozhodnutého a zásada rozlišování – *distinguishing*. Precedenční rozhodování je rozhodování dle podobnosti – *similibus ad similia*. Anglický soudce na rozdíl od evropského subsumuje nikoli skutkovou podstatu faktickou pod skutkovou podstatu právní, ale konkrétní skutkovou podstatu skutkové podstatě abstraktní, tj. precedenční.

Co se týče jiných okolností vylučujících protiprávnost v úpravě Velké Británie, krátce se zde zmíním o úpravě krajní nouze (*necessity*), pro niž je stěžejním judikátem rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci *R v Dudley and Stephens (The Lifeboat case)* z konce 19. století. Spor mezi královnou Viktorií jako žalobcem za Spojené království a Tomem Dudleym s Edwinem Stephensonem vedl k odmítnutí použitelnosti obhajoby krajní nouze. Šlo o případ námořníků, kteří pluli na lodi *Mignonette* a díky bouři ztroskotali, zhruba 1600 mil od Mysu Dobré naděje. Přes dva týdny strávili na otevřeném moři v záchranném člunu, za začátku jedli tuřín, který byl ve člunu, a ulovili malou želvu. Od dvanáctého dne na moři neměli co jíst. Dvacátý den jeden ze členů posádky, sedmnáctiletý chlapec, kvůli hladovění a pití mořské vody upadl do bezvědomí. Dva z námořníků se rozhodli ho zabít a spořádat jeho maso, které pojídali po další čtyři dny. Chlapec by zemřel dříve než oni, neměli šanci

¹⁴³ KNAPP, V., *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1, s. 96

na přežití, aniž by někoho zabili. Bylo dokázáno, že chlapce by už nebylo možno zachránit. Obžalovaní tím zachránili své životy i život třetího z posádky. Dle soudu pokud existovala nutnost někoho zabít, nebyla o nic větší vůči onomu chlapci, než vůči kterémukoli z ostatních. Dva námořníci byli za úmyslnou vraždu odsouzeni k smrti k trestu smrti oběšením, nicméně posléze byli omilostněni, vykonali toliko šest měsíců trestu odnětí svobody. Rozhodnutím tedy nebyl zproštěn obžalovaný, který úmyslně zabil nevinnou osobu, ani však nebyl odsouzen k smrti ten, který zavraždil druhého za velmi tragických okolností. Dle soudce neexistuje absolutní nutnost (*necessity*) zachránit vlastní život, naopak existují okolnosti, za nichž je povinností svůj život obětovat. V odůvodnění je citován komentátor Hale, dle něhož člověk donucený zabít nevinného při hrozbě újmy svojí má raději zemřít sám. Jde o požadavek subsidiarity, stejně jako je upraven v tuzemské úpravě krajní nouze. Závěrem soud řekl, že je nezákonné pro záchranu vlastního života zabít jinak než v sebeobraně.¹⁴⁴

4.2 Nutná obrana

Nutná obrana v anglickém právu je jedním z druhů obhajoby (*defences*). Dalšími druhy obhajoby jsou nepřičetnost, nedostatek věku, omyl, intoxikace, automatismus, protiprávní nátlak a donucení okolnostmi. Jsou taktéž upraveny dva druhy tzv. částečných obhajob v případě usmrcení, a to zmenšená přičetnost a provokace, jejichž uplatnění zmírňuje kvalifikaci z vraždy na zabití.

Pokud existuje důkaz, obvykle vznesen obžalovaným, že jeho jednání mohlo být dovoleným, žalobce nese důkazní břemeno, spočívající v tom, že jednání dovoleným, či jinak zákonným nebylo.¹⁴⁵ Pokud žaloba toto neprokáže, obžalovaný může být zproštěn obžaloby, protože žalobce neprokázal základní prvek trestného činu, konkrétně to, že porušení obžalovaného bylo nezákonné. Někdy se hovoří o nutné obraně jako o ospravedlnění pro jednání. Suzanne Uniacke uvádí, že ospravedlněné jednání je to, při kterém má subjekt právo konat, a nutná obrana se uplatní v situacích, kdy si jedinec může vybrat, zda konat

¹⁴⁴ The Queen vs Dudley and Stephens (1884) (The Lifeboat Case) In. *Harvard University's Justice* [online] © 2011 The President and Fellows of Harvard College [cit. 2016-03-20]

Dostupné z: <http://www.justiceharvard.org/resources/the-queen-vs-dudley-and-stephens-1884-the-lifeboat-case/>

¹⁴⁵ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 116

či nikoliv, tedy že může být morálně nesprávné zvolit konání, jež je jednáním v nutné obraně.

Judikatura týkající se nutné obrany byla důležitým a častým prvkem ve vývoji common law v dobách, kdy ještě neexistovala organizovaná kontrola policejními orgány a držení život ohrožujících zbraní bylo zcela běžné.

Způsobení zranění osobě či smrti, škody na majetku může být ospravedlněno užitím síly, jež byla použita v ochraně veřejných či soukromých zájmů. Nutná obrana v common law se vyvinula do jasných podob, přesahuje zákonné ustanovení Trestního zákona z roku 1967, § 3 tohoto zákona se užije pouze v případě, pokud obránce užije sebeobranu v zabránění trestného činu. Trestní zákoník z r. 1967 část do té doby platné common law uzákoněním přípustnosti použití přiměřené síly při předcházení trestným činům, zadržení podezřelého pachatele anebo osoby uprchlé. Část upravující právo sebeobranu vůči útoku na život / zdraví byla ponechána v úpravě common law. Jedná se o případy útoků dětí mladších deseti let, osob nepřičetných nebo osoby jednající ve skutkovém omylu. Tito útočníci nepáchají trestné činy, tudíž je nutno se řídit dle práva common law pro sebeobranu, nikoliv zabraňování trestnému činu.

V posledních letech Parlament zavedl nutnou obranu v Zákoně o trestním soudnictví a přistěhovalectví z roku 2008, existujícím vedle § 3 Trestního zákoníku z roku 1967, a to pro případy, kdy obviněný užil síly k zabránění trestnému činu a též proti vetřelci v obydlí.¹⁴⁶ Stalo se tak z důvodu předcházejících veřejných a mediálních diskusí na téma rozšíření práva jednání v sebeobraně.¹⁴⁷ V tomto zákoně je ustanovení o nutné obraně zakotveno v § 76 odst. 9. Bylo tak učiněno k „vyjasnění působení dosavadních obhajob, zejména nutné obrany.“ Zřídka kdy je v případě legislativy konstatováno, že tak bylo stanoveno za účelem vyjasnění dřívější úpravy, tato zvláštnost neznamená, že obhajoba common law je zrušena, znamená toliko, že nová ustanovení nahrazují common law v rozsahu, v němž se v daném případě aplikují.¹⁴⁸

Zásady nutné obrany by měly být stejné jako pro jiné obhajoby, aby byly dostatečně použitelné pro přizpůsobení širokým druhům okolností, které mohou

¹⁴⁶ Criminal Justice and Immigration Act, 2008

¹⁴⁷ PADFIELD, N. *Criminal Law*. Pearson Education Limited 2001. ISBN 0-582-438144, s. 128

¹⁴⁸ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 119

nastat. V posledních letech docházelo k politickému nátlaku volajícímu po uzákonění zvláště výhodných pravidel pro vlastníky domů ve snaze zabránit či vykázat vetřelce z domů a pro obranu majetku vlastníků domů vůči útokům. Zákon z r. 2012 v § 148 nyní výslovně stanoví, že zde není povinnost ustoupit před vetřelcem za účelem ochrany majetku.¹⁴⁹ Je předpokládáno vlastnictví na základě zákonného titulu, pod oprávněnou kontrolou či v oprávněné držbě. Zda měl obžalovaný právo ustoupit či neustoupit vetřelci, či opustit obydlí je nyní na posouzení poroty, a to aby zvážila v rámci rozsudku, zda něčí jednání bylo či nebylo v přiměřených mezích.¹⁵⁰

Obhajoby založené na užití síly mohou být popsány pojmy „spouštěč“ a „odezva.“ Spouštěčem je, pokud se obviněný domnívá, že okolnosti se jeví jako rozumné k užití síly. Odezva je přiměřená míře síly, jíž užil.¹⁵¹

V souvislosti s teoretickým zdůvodněním nutné obrany se zde krátce zmíním o tzv. „teorii propadlých práv.“ Dle tohoto přístupu jsou práva nevinné osoby absolutní. Útočník ztrácí svá běžná práva tím, že se uchýlil k útoku a jeho nesprávné jednání, jež započalo konflikt, ve kterém je zákonně upřednostněna svoboda oběti. Tato teorie není dle prof. Ashwortha sama o sobě nepřijatelná, nicméně by měla být vymežována s opatrností, aby nedovolovala osobě napadené užít jakoukoli nezbytnou sílu k ochraně vlastnictví. Teorie propadlých práv má některé podobné aspekty s analýzou „nesprávného činu“ v příčině, a s teorií konstruktivní odpovědnosti v tom, že přisuzuje velký význam nesprávnosti počátečního jednání osoby.¹⁵² Důraz by měl být však kladen především na právo na život, jak je založeno Evropskou úmluvou o lidských právech. Dle prof. Ashwortha by počáteční nesprávné jednání mělo značit pouze dovození přiměřené síly vůči jeho odražení. Napadené osobě by nemělo být dovoleno užít jakoukoliv nezbytnou sílu k ochraně ohrožených práv. Takovýto přístup by nepřiznával žádná práva útočníkovi. Jestliže trestní právo chrání právo na život jakékoliv osoby, nelze přijmout obranný přístup, který dovoluje způsobení svévolné či nepřiměřené újmy. Dovození propadnutí života vůči zabránění toliko

¹⁴⁹ Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act, 2012

¹⁵⁰ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 120

¹⁵¹ ORMEROD, D., LAIRD, K., *Smith and Hogan's Text, cases, and materials on Criminal Law, Eleventh Edition*, Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-969488-4, s. 414

¹⁵² ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 118

malému zranění, škodě či ztrátě by znamenalo upřednostnění hodnoty cti nad úctou k životu. Nevhodnou se jeví snaha anglických soudů dospět ke stanovení pojmu přiměřenosti bez určení, která práva by měla mít přednost.¹⁵³

Sebeobrana dle anglického práva zahrnuje obranu ostatních, jak bylo judikováno v případě Duffy z roku 1967.¹⁵⁴ Vztahuje se také na ochranu majetku, například v rozhodnutí z roku 1924 Hussey, dle něhož může být vetřelec zabit v obraně svého obydlí, přičemž musí být zachován požadavek přiměřenosti užití síly.¹⁵⁵

4.2.1 Nutnost užití síly

4.2.1.1. Test common law

V common law obviněný může uplatnit obhajobu sebeobranou, pokud se skutečně domníval, že užití síly bylo potřebné. V případě, kdy jde o právo na život, jednání musí být „absolutně nezbytné.“

Síla může být dovolena pro kterýkoliv z daných zákonných důvodů. Musí být posuzována s ohledem na zákonný důvod, pro který obžalovaný své jednání sledoval. Je nutné odlišit případy, v nichž je podezření z jednání užitého jako pomsta či odvěta.¹⁵⁶

Rozhodujícím pro posouzení nezbytnosti jednání v sebeobraně je zhodnocení, zda byl útok bezprostředně hrozící. Prof. Ashworth uvádí příklad ženy, která byla pravidelně fyzicky zneužívána svým partnerem a měla oprávněnou obavu, že ji příště může zabit. Bude požadavek bezprostřední hrozby zachován, pokud ho tato žena usmrtí ve spánku? Pravdou je, že „rozumně uvažující osoba“ se neobává bezprostřední hrozby smrti ze strany spící osoby.¹⁵⁷ Nicméně v tomto případě je zde požadavek bezprostřednosti příliš přísný, neboť

¹⁵³ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 118

¹⁵⁴ Duffy (1967) 1 QB 63

¹⁵⁵ Hussey (1924) 18 Cr App R 160, Court of Appeal

¹⁵⁶ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 122

¹⁵⁷ DRESSLER, J. „Battered Women who Kill their Sleeping Tormentors,“ in S. Shute and A. P. Simester (eds), *Criminal Law Theory*, 2002, s. 262

může být namítnuto, že tím skutečným problémem bylo, zda se důvodně obávala ohrožení života a tomuto ohrožení by se posléze nebyla schopna vyhnout.¹⁵⁸

R v Williams¹⁵⁹

(1987) 78 Cr App R 276, Court of Appeal, Criminal Division

Lord Lane CJ, Skinner and McCowan JJ

V případě R v Williams byl odvolatel svědkem napadení mladíka neznámým mužem. M na ulici spatřil mladíka, jak okrádá ženu. M. mladíka chytil a držel, mladík se mu ale vysmekl z ruky. M. ho posléze chytil znovu a srazil na zem. Odvolatel spěchal pomoci mladíkovi a udeřil útočníka. Útočník M. řekl odvolateli, že zatýkal mladíka za ženino přepadení a tvrdil, že je příslušníkem policie, což nebyla pravda. Zápas pokračoval a odvolatel udeřil M. do obličeje. Byl obviněn z útoku způsobujícího ublížení na zdraví v souladu s § 47 Zákona o zločinech a trestných činech proti osobám z roku 1861.

Bránil se tím, že se skutečně domníval, že mladík byl osobou M. nezákonně napaden. Porota byla vedena tím, že za předpokladu, že M. jednal v souladu se zákonem, odvolatelovo mínění vůči obraně druhého bylo podmíněno tím, zda odvolatel upřímně věřil, že přiměřená síla byla nutná k zabránění trestnému činu.

Odvolatel byl odsouzen a odvolal se na základě toho, že soudce nesprávně vedl porotu.

Dle odvolacího soudu měla být porota řízena tím, že žalobce nesl důkazní břemeno v prokázání nezákonnosti odvolatelova jednání. Poněvadž odvolatel jednal ve skutkovém omylu, měl být souzen s ohledem na jeho nesprávné posouzení skutkových okolností a taktéž zda chyba byla či nebyla z objektivního hlediska opodstatněná. Odvolání bylo tedy povoleno a odvolatelovo odsouzení zrušeno.

¹⁵⁸ HORDER, J. „Killing the Passive Abuser“ in Shute and Simester, Criminal Law Theory, 2002, s. 292 - 293

¹⁵⁹ R v Williams (1987) 78 Cr App R 276, Court of Appeal

Domnělá obrana

Dle právní úpravy Velké Británie se obžalovaný posuzuje podle skutečností, jak se jevily jemu, a to bez ohledu na to, zda tyto vyhodnotil přiměřeně či nepřiměřeně. V případě *Beckford v R* byl zproštěn obžaloby policista, který mylně pokládal přechájecího neozbrojeného muže za hrozbu pro sebe a ostatní zasahující policisty.

Beckford v R

(1987) 3 All ER 425, Privy Council

Lords Keith, Elwyn-Jones, Templeman, Griffiths and Oliver

V této věci byl policista vyslán zajistit nebezpečného násilníka. Vyšetřoval oznámení ohledně domácího násilí. O násilníkovi mu bylo sděleno, že je ozbrojen. Ve skutečnosti policista zastřelil a zabil neozbrojeného vzdávajícího se muže, který utíkal ze zadní části domu.

V průběhu soudního procesu soudce vedl porotu způsobem, že policista by mohl být osvobozen na základě jednání v nutné obraně, pokud byl v oprávněné víře, že jeho život je ohrožen či je v nebezpečí vážné újmy na zdraví. Policista se odvolal k Odvolacímu soudu v Jamajce na základě toho, že porotě mělo být sděleno, že se mohl bránit, pokud se oprávněně domníval v ohrožení svého života, i tehdy, pokud tato jeho domněnka nebyla přiměřená. Toto odvolání bylo zamítnuto, odvolal se tedy ke Státní radě.

Dle rozhodnutí 3 All ER 426, Privy Council byli policisté osvobozeni, poněvadž obžaloba neprokázala, že jejich obava o život založená na pokynech nadřízených a faktickém průběhu honičky s domnělým násilníkem nebyla upřímná a rozumně podložená. Obžalovaný byl oprávněn použít přiměřenou sílu na ochranu svoji, třetích osob a svého majetku. „Použitá síla musí být přiměřená okolnostem tak, jak je upřímně vnímal obránce.“¹⁶⁰

¹⁶⁰ Beckford v R (1987) 3 All ER 425, Privy Council

4.2.2 Subsidiarita nutné obrany

Co se týče subsidiarity nutné obrany, tedy požadavku, zda je nutné využít nejprve jiný způsob obrany, roku 1985 v případě *R. v Bird* byl obránce zbaven povinnosti být jen projeviti vůli k ústupu.¹⁶¹

Mimo jiné zde bylo deklarováno právo na předstižný úder, tedy použití síly k zabránění útoku teprve hrozícímu. Toto právo však podmiňuje pouze situace bezprostředně hrozícího nezákonného útoku. Právo na předstižný úder je žádoucím s ohledem na to, že situace sebeobrany zahrnují ochranu nevinných občanů a jejich základních zájmů na ochranu života a fyzické bezpečnosti. Bylo by nesmyslným, pokud by bylo nutno vyčkávat a jednat až po úderu první rány.

V tomto případě poškozený Darren Marder, bývalý přítel obžalované na oslavě jejích sedmnáctých narozenin vrazil do obžalované, udeřil ji a přitiskl ke zdi. Ona ránu opětovala, aniž si uvědomila, že v ruce drží sklenici, a způsobila mu tím ublížení na zdraví, přišel o oko.

Obžalovaná byla obviněna z útoku způsobujícího ublížení na zdraví v souladu s § 20 Zákona o zločinech a trestných činech proti osobám z roku 1861.¹⁶² Obžalovaná argumentovala jednáním v nutné obraně. Soudce vedl porotu tím způsobem, že podmínkou jednání v nutné obraně je, že obžalovaná musí prokázat, že jejím úmyslem nebylo s poškozeným bojovat. Byla odsouzena a odvolala se s tím, že neměla povinnost prokazovat to, že nechtěla bojovat.

Skutkové okolnosti tohoto případu podle zprošťujícího rozsudku odvolacího soudu odůvodňovaly tvrzení, že obránce není vždy v pozici, v níž by mohl vůli k ústupu vůbec projeviti.

¹⁶¹ *R v Bird* (1985) 1 WLR 816

¹⁶² *e-lawresources.co.uk* [online] © 2016 [cit. 2016-03-26] Dostupné z: <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Bird.php>

4.2.3 Kritéria posouzení přiměřenosti

4.2.3.1 Test common law pro posouzení přiměřenosti

Přestože požadavek nezbytnosti má subjektivní stránku, přiměřenost užití síly nezávisí na pohledu obviněného, nýbrž na objektivním posouzení.¹⁶³ Tudiž pokud obvinění nesprávně vyhodnotil užití přiměřené síly, například při vyhnání vetřelce či zadržení pytláka, jedná se spíše o právní omyl než o omyl faktický.

Co je jednáním přiměřeným, závisí na povaze nebezpečí. Síla musí být jak nezbytná, tak proporcionální. Není ovšem třeba přesné proporcionality. V rozhodnutí Oatridge (1991) 94 Cr App R 367 Odvolací soud vyslovil, že jednou z otázek je, zda byla reakce obviněného přiměřená stupni nebezpečí vzniklého útokem.¹⁶⁴ Užití excesivní sebeobrany někdy není považováno za tak vážné jako vražda, nicméně právně kvalifikováno je vždy jako vražda, nikoli toliko zabití. Objevovaly se snahy po změně toho právního posuzování.

Otázka posouzení přiměřenosti spočívá na porotě,¹⁶⁵ jak již bylo zmíněno v předchozí části práce.

R v Martin (Anthony)¹⁶⁶

(2002) 1 Cr App R 323, Court of Appeal, Criminal Division

(Lord Woolf CJ, Wright and Grigson JJ)

M. žil ve farmářském domě na samotě. V noci dva lupiči, vylomili okno jeho domu a vlezli dovnitř. M. je oba postřelil a jeden z lupičů na následky zranění zemřel. Obhajoba M. užitím nutné obrany byla odmítnuta porotou, jež ho uznala vinným z vraždy. M. se odvolal na základě několika důvodů. Bylo uznáno, že nebyl oprávněn odvolávat se na znalecké posudky z oboru zdravotnictví, které prokazovaly, že trpěl dlouhodobou paranoidní poruchou osobnosti, a že vloupání do jeho domu jím bylo vnímáno jako větší ohrožení jeho bezpečnosti než v případě zdravého jedince.

Odvolacím soudem bylo potvrzeno, že mínění obžalovaného o přiměřené míře užití síly není určující, soudní úředníci či porota by měli posoudit, zda

¹⁶³ viz. Jones, Milling et al (2007) 1 AC 136

¹⁶⁴ Oatridge (1991) 94 Cr App R 367, Court of Appeal

¹⁶⁵ PADFIELD, N. *Criminal Law*. Pearson Education Limited 2001. ISBN 0-582-438144, s. 128

¹⁶⁶ R v Martin (Anthony) (2002) 1 Cr App R 323, Court of Appeal

za daných okolností a v daném čase byla míra užití síly přiměřená. Byla odmítnuta obhajoba nutnou obranou, soud však zrušil odsouzení pro vraždu a místo toho odsoudil M. ze zabití na základě zmenšené odpovědnosti.

4.2.3.2 Zákonné zdůvodnění

Požadavek přiměřenosti nelze přesně definovat. Zákon o přistěhovalectví z roku 2008 v § 76 uvádí, že síla nesmí být nepřiměřená, t.j. nesmí se vymykat přiměřené újmě, již by pravděpodobně utrpěl obžalovaný, nebo která by pravděpodobně nastala, pokud by nutná obrana nebyla učiněna.

Měl by být rozhodujícím pro posouzení přiměřenosti fakt, že síla byla užitá proti úřední osobě? Anglické právo dovoluje zatčení, pokud má policejní orgán oprávněné podezření (i tehdy, pokud se ukáže, že tato podezření byla mylná). Dle judikatury lze rozlišit obranu vůči zákonnému, ale chybnému zatčení, jež není dovolená, a obranu vůči nezákonnému násilí ze strany policejních orgánů – jež je přípustná.¹⁶⁷ Dovoluje jedincům bránit se proti excesivně užití síle policejních orgánů, zatímco nesmí užit sílu vůči policii, pokud zatýká na základě odůvodněné domněnky, že je pro toto zatčení důvod, i pokud zatýkaný s tímto nesouhlasí.¹⁶⁸

4.2.4 Použití síly při zatčení či zabrání trestnému činu

Anglický trestní zákoník z roku 1967 nahradil část do té doby platné common law uzákoněním přípustnosti použití přiměřené síly při předcházení trestným činům, zadržení pachatele nebo osoby uprchlé. Část upravující právo sebeobrany proti útoku na život / zdraví a majetek ponechal v úpravě common law.

Dle Trestního zákoníku z roku 1967 v § 3 odst. 1 osoba může užit takovou sílu, jež je přiměřená za daných okolností při zabrání trestnému činu či při pomoci při zatýkání pachatelů či podezřelých pachatelů či osob uprchlých.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Fennell (1971) 1 QB 428

¹⁶⁸ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 122

¹⁶⁹ Criminal Law Act, 1967

Toto ustanovení se vztahuje na obranu vůči trestným činům. V rozhodnutí Jones and others (2006) UKHL 16 Sněmovna Lordů usoudila, že termínem trestného činu v tomto kontextu může být míněno toliko vnitrostátní trestný čin, nikoliv trestný čin mezinárodněprávní.¹⁷⁰

Revizní komise pro trestní právo (CLRC) odůvodňuje § 3 Trestního zákoníku širším výkladem. Soud při posuzování přiměřenosti síly bere v úvahu všechny okolnosti, zahrnující v konkrétním případě povahu a stupeň užití síly, závažnost hrozících následků a možnost zabránění jim jinými prostředky.

4.2.5 Úspěšné uplatnění námitky

R v Clegg¹⁷¹

(1995) 1 All ER 334, House of Lords

Lords Keith, Browne-Wilkinson, Slynn, Lloyd and Nicholls

C. byl v roce 1990 vojákem na hlídce při výcviku v Severním Irsku. K hlídce se vysokou rychlostí blížilo auto, které u ní však nezastavilo. C. třikrát vystřelil do čelního skla a počtvrté vystřelil potom, co ho auto minulo. Dle znaleckých posudků poslední výstřel, který vystřelil až poté, co auto minulo, zabil pasažéra.

C. byl obžalován z vraždy. Bránil se tím, že střílel v obraně své a dalšího vojáka. Byl odsouzen z vraždy a jeho odvolání bylo zamítnuto odvolacím soudem v Severním Irsku.

Poté se C. odvolal ke Sněmovně Lordů.

Jeho odvolání bylo zamítnuto, dle Lorda Lloyda bylo jednání C. excesivním, ať se již jednalo o sebeobranu či zabránění trestnému činu a není důvodem pro odlišné posuzování případu, zda byl C. člen ozbrojených sil a jednal při výkonu svých povinností.¹⁷² Byla zamítnuta možnost určit, že jednání v sebeobraně bylo zabitím.¹⁷³ Nebezpečí v tomto případě již minulo a obviněný nejednal v obraně jiného nebo v zabraňování trestného činu smrti nebezpečnou jízdou.

¹⁷⁰ Jones and others (2006) UKHL 16

¹⁷¹ R v Clegg (1995) 1 All ER 334, House of Lords

¹⁷² ORMEROD, D., LAIRD, K., *Smith and Hogan's Text, cases, and materials on Criminal Law*, Eleventh Edition, Oxford: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-969488-4, s. 430

¹⁷³ PADFIELD, N. *Criminal Law*, Pearson Education Limited 2001. ISBN 0-582-438144, s. 132

4.2.6 Evropský soud pro lidská práva

Článek 2 Evropské úmluvy o lidských právech stanoví, aby právo každého na život bylo chráněno zákonem. Usmrcení není považováno za rozporné s tímto článkem, pokud je výsledkem užití síly, která není více než absolutně nezbytná při obraně osoby před nezákonným násilím, při zákonném zatření či zabránění útěku osoby zákonně zadržené, při zákonném jednání za účelem potlačení výtržnosti či povstání.¹⁷⁴

Přestože článek 2 Evropské úmluvy nespécifikuje požadavek přiměřenosti, Evropský soud ve Štrasburku zdůraznil, že užití smrtící síly musí být jak absolutně nezbytné, tak přísně přiměřené, pokud bylo porušeno právo na život.¹⁷⁵

Dle profesora Andrewa Ashwortha fakt, že anglickým právem je dovoleno užít nutné obrany i v případě, pokud bránci se upřímně věřil, že jsou zde podmínky pro její užití, bez ohledu na to, zda jeho mínění bylo přiměřené okolnostem, může být v rozporu s článkem 2 Evropské úmluvy o lidských právech, právem na život, neboť tento vyžaduje trestní sankci, pokud osoba zabije na základě chybného a nepřiměřeného přesvědčení. Přesto soudy zkoumají, zda přesvědčení bránciho se bylo založené na upřímné víře a že bylo dobře podloženo. Snížení rozsahu možné sebeobranou může vést k výzvám ohledně zavedení obhajoby excesivní sebeobranou.¹⁷⁶

Je sporným, zda obětování života je zákonné v případě zabránění fatálním útokům, článek 2 Evropské úmluvy je v tomto případě vágní. Smrtící síla může být dovolena „pro obranu osoby před nezákonným násilím.“ Jak vážný tento násilný útok však může být? Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v tomto směru není přesnější než anglické právo.

¹⁷⁴ European Convention on Human Rights, 1950

¹⁷⁵ *Andronicou and Constantinou v Cyprus* (1998) 25 EHRR 491, *Nachova v Bulgaria* (2006) 42 EHRR 933

¹⁷⁶ JEFFERSON, M., *Criminal Law*, Fifth edition, Pearson Education Limited, 2001, England. ISBN 0-582-43814-4, s. 332

4.2.7 Automatická obranná zařízení

Nyní se zde ve stručnosti zmíním o automatických obranných zařízeních, přičemž se zaměřím se na problematiku hlídacích a bojových psů a její právní úpravu.

Ve Velké Británii byly dříve oblíbené psí zápasy, problémem se stala následně i některá plemena bojových psů, proto došlo na zákonné omezení a regulaci jejich chovu. Od roku 1991 zde platí zákon na ochranu před nebezpečnými rasami psů.¹⁷⁷ Za účelem ochrany společnosti před napadením osob je pod sankcí pokuty do výše 5000 GBP nebo půl rokem trestu odnětí svobody nutná například registrace těchto psů a jejich opatření mikročipovým implantátem. Je otázkou, do jaké míry tato zákonná úprava reguluje počet napadených obětí bojovými psy, když zákon se vztahuje a omezuje chov pouze některých plemen. Zákon je též vágně formulován.

Ve srovnání s úpravou v ostatních evropských zemích je zákon na ochranu před nebezpečnými rasami psů nejpřísnější. Jeho přijetí vyvolalo velkou vlnu kritiky.

4.2.8 Sebeobrana a donucení okolnostmi

Jak sebeobrana, tak donucení okolnostmi jsou obhajoby založené na ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem. Pokud obviněný popadl nůž a užil jej k sebeobraně před zabitím, jedná v sebeobraně a pod vlivem donucení okolnostmi. Sebeobrana je obhajobou vztahující se ke všem trestným činům, zatímco donucení okolnostmi není obhajobou pro trestný čin vraždy. Při donucení okolnostmi hrozba musí být smrtelná či hrozba závažným zraněním.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Dangerous Dog Act, 1991

¹⁷⁸ JEFFERSON, M., *Criminal Law*, Fifth edition, Pearson Education Limited, 2001, England. ISBN 0-582-43814-4, s. 326

5. KOMPARACE ODLIŠNÝCH POJETÍ

V kapitole věnované komparaci analyzovaných právních úprav nutné obrany v České republice a Velké Británii budu porovnávat jednotlivé podmínky nutné obrany. Je nutno zdůraznit, že kontinentální systém práva a angloamerický systém práva se od sebe velmi odlišují, tudíž i úprava nutné obrany v britském chápání není v právní terminologii shodná. Přesto jsou dle mého názoru některé podmínky s tuzemskou právní úpravou srovnatelné.

Za jeden z největších rozdílů mezi shora uvedenými úpravami považuji celkovou koncepci institutu nutné obrany v právním řádu. Zatímco v České republice je trestněprávní úprava nutné obrany řešena univerzálně, kdy existuje jedno ustanovení pro všechny potenciální situace, britská úprava dělí nutnou obranu na sebeobranu, ochranu ostatních, ochranu majetku, užití síly při zatčení podezřelých pachatelů či při zabránění trestnému činu.¹⁷⁹ Je upravena common law i několika zákony.

5.1 Nutnost užití síly

Co se týče útoku na život nebo zdraví jedince, v common law obviněný může uplatnit obhajobu sebeobranou, pokud se skutečně domníval, že užití síly bylo potřebné. Stejně tak dle výkladu tuzemských ustanovení je důraz kladen na subjektivní zhodnocení situace obráncem.

V obou pojetích je nutno posuzovat, zda nebylo jednání užito jako pomsta či odvěta, v tomto případě by se o nutnou obranu v tuzemsku i v Británii nejednalo.

Ohledně případů putativní nutné obrany je zde při komparaci patrný rozdíl. Zatímco dle tuzemské úpravy nemůže být v případě domnělé obrany pachatel odpovědný za úmyslný trestný čin, avšak za nedbalost odpovědný být může, v britském pojetí pokud bránci se prokázal, že jednal v situaci, kdy se domníval, že nutná obrana je nezbytná, nebude trestně odpovědný. Je zde tedy dle mého názoru více kladen důraz na subjektivní vnímání obránce. Posuzování řídí

¹⁷⁹ ASHWORTH, A., HORDER, J. *Principles of Criminal Law*, Seventh edition, Oxford University Press. ISBN 978 – 0-19-967268-4, s. 116

případem *Beckford v R.* „Použitá síla musí být přiměřená okolnostem tak, jak je upřímně vnímal obránce.“ Další odlišností je, že ustanovení jsou koncipována více obecně za účelem posouzení oprávněnosti porotou, což je dáno samotnou existencí systému common law.

Dle rozhodnutí tuzemských soudů se musí soudce při uvažování o putativní nutné obraně uvažovat o tom, zda a jak mohl být se zřetelem na duševní rozpoložení pachatelovo tento nesoulad přivozen. Pachatel pak může být odpovědný za čin spáchaný v nevědomé nedbalosti dle § 16 odst. 1 písm. b) trestního zákona.

5.2 Subsidiarita

Požadavek subsidiarity, který je nutnou podmínkou v tuzemské úpravě pro uplatnění krajní nouze, se v britské ani tuzemské úpravě nutné obrany nevyžaduje.

Rozhodnutím, kterým tak bylo v britském common law stanoveno je případ *R. v Bird*, kdy byl obránce zbaven povinnosti být jen projevit vůli k ústupu.

Dle tuzemské úpravy taktéž neplatí požadavek subsidiarity, vlastník není v tomto případě ani povinen použít před svojí obranou jiných prostředků, jako kontaktování Policie ČR.

5.3 Přiměřenost

Co se týče požadavku přiměřenosti, hodnocení míry přiměřené obrany se v obou úpravách značně odlišuje.

Dle tuzemské právní úpravy „Nejde o nutnou obranu, jestliže obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“ Způsob útoku zahrnuje vlastnosti útočnicka a obránce, jejich počet, fyzickou kondici a sílu, stáří, věk, předcházející zranění, zvláštní schopnosti k útoku či obraně, součinnost další doprovázejících osob. Zcela zjevné je to, co je jasné, naprosto očividné, nepoměr obrany a útoku musí být mimořádně hrubý. Při posuzování se vychází ze subjektivního hodnocení napadeného, doplněného o prvky objektivní.

V britském právním prostředí otázka posouzení přiměřenosti spočívá na porotě. Přiměřenost nutné obrany je dána několika zákonnými ustanoveními.

Zákon o přistěhovalectví z roku 2008 v § 76 uvádí, že síla nesmí být nepřiměřená, t.j. nesmí se vymykat přiměřené újmě, již by pravděpodobně utrpěl obžalovaný, nebo která by pravděpodobně nastala, pokud by nutná obrana nebyla učiněna. Dle Trestního zákoníku z roku 1967 osoba může užít takovou sílu, jež je přiměřená za daných okolností při zabránění trestnému činu či při pomoci při zatýkání pachatelů či podezřelých pachatelů či osob uprchlých. Soud při posuzování přiměřenosti síly bere v úvahu všechny okolnosti, zahrnující v konkrétním případě povahu a stupeň užití síly, závažnost hrozících následků a možnost zabránění jim jinými prostředky. Jednání dle britské úpravy musí být jak přiměřené, tak nezbytné.

Jak v úpravě tuzemské, tak úpravě britské při hodnocení, co je jednáním přiměřeným, závisí na povaze nebezpečí. Síla musí být jak nezbytná, tak proporcionální. Ani v jedné z komparovaných úprav však není vyžadována přesná proporcionalita.

Společný prvek pro posuzování přiměřenosti spatřuji v tom, že při zpětném určení, zda šlo o nutnou obranu v mezích přiměřenosti je k posouzení nutno zvážit jak subjektivní, tak objektivní hledisko.

6. Exkurz I. – Automatická obranná zařízení

Jak bylo již zmíněno výše v kapitole věnované podmínkám nutné obrany, formou preventivní nutné obrany je instalace automatických obranných zařízení.

Tato zařízení lze definovat jako nástrahy na bázi mechanické, plynové, palné zbraně, expanzního přístroje, využívající elektrickou energii, obsahující jed a další možné komponenty.¹⁸⁰ Jedná se především o samostříly, elektrické ploty, hlídací psy či výbušné systémy.

Nástrahová zařízení na principu mechanických zbraní byla používána již ve starověkém Egyptě za účelem ochrany těl faraónů před vykradači hrobů.¹⁸¹ V Evropě je první zmínka o nástrahových zařízeních datována k počátku 13. století. Nejstarší střelná nástrahová zařízení pocházejí ze 17. století z Anglie. Díky nařízení, dle něhož nebylo de iure možno opatřit si legálně mrtvolu pro účely pitvy zde byly snahy o vykrádání hrobů nedávno zemřelých lidí. Na ochranu bylo vymyšleno zařízení Spring Gun.

Problémem zabezpečovacích a obranných zařízení je, že nedokáží diferencovat svou funkci dle povahy útoku a mnohdy je technicky obtížné, aby škoda odpovídala charakteru a intenzitě útoku. V této souvislosti uvádí H. H. Jescheck, že „rizika s tím spojená jdou k tíži toho, kdo se tímto způsobem brání.“¹⁸² Pokud reakce automatického zabezpečovacího a obranného zařízení nebyla v mezích nutné obrany, bude tedy strůjce odpovídat dle obecných zásad ublížení na zdraví nebo za usmrcení, zpravidla z nedbalosti.¹⁸³

Výše uvedené bylo vysloveno i ve stanovisku Nejvyššího soudu ČR Sp. zn. Tpjn 303/2008,¹⁸⁴ kterým byly potvrzeny praxí již dříve uznávané podmínky činnosti zařízení, a to působení pouze v době přímo hrozícího nebo trvajících útoku na zájem chráněný trestním zákonem a otázka účinnosti, která nesmí být

¹⁸⁰ HRUŠKA, J, BUREŠ R., Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva, *Trestní právo 7-8/2010*, s. 6

¹⁸¹ Srov. Střílejší nástrahy. *Střelecká revue*, 1996, roč. 28, č. 3, s. 12, Autor neuveden

¹⁸² JESCHECK, H. H. *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, 2. Aufl., Berlin 1972, s. 255

¹⁸³ NOVOTNÝ, F. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. Knihovnička LexisNexis. ISBN 80-86920-10-0, s. 57

¹⁸⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Sp. zn. Tpjn 303/2008 ze dne 30. 9. 2009

zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Kolegium Nejvyššího soudu se vyjádřilo takto:

„Instalace a použití automatického obranného zařízení, jehož účelem je odvrátit možný nebo předpokládaný budoucí útok na zájem chráněný trestním zákonem na určitém místě bez součinnosti obránce (např. nástražné systémy, samostříly, zapojení elektrického proudu do mříží či kovového oplocení nemovitosti), samo o sobě nevylučuje naplnění podmínek nutné obrany podle § 13 tr. zák.“

Je otázkou, zda v případě ochrany objektu pomocí hlídacích psů, je vyloučena protiprávnost majitele tohoto objektu, pokud by např. objekt nebyl dostatečně zabezpečen proti volnému vstupu nebo naopak útěku zvířete mimo objekt. V případě, pokud se náhodně zraní dítě, jež nechtělo do objektu vniknout, nelze zřejmě obecně říci, že vlastník objektu s hlídacím psem nenese odpovědnost a tuto nesou rodiče dítěte.

V této souvislosti zmíním judikát civilního soudu. V tomto případě šlo o způsobení škody na vozidle v důsledku srážky vozu s huculskou kobylou. Dle Nejvyššího soudu: „Jestliže chovatel porušil prevenční povinnost vyplývající z ust. § 415 obč. zák. vykonávat potřebný dozor nad domácími chovanými zvířeti, odpovídá za škodu způsobenou tímto zvířetem.“¹⁸⁵

V souvislosti s instalací automatických obranných zařízení uvedu usnesení Nejvyššího soudu ČR 6 Tdo 66/2007 ze dne 28. 3. 2007.¹⁸⁶

V tomto případě se jednalo o skutkové okolnosti následující. V zahrádkářské kolonii umístil obviněný pod podlahu dřevěné kůlny, nacházející se na jeho pozemku rekreační chaty nástražný výbušný systém, skládající se z plotové vzpěry o průměru cca 8 cm, do které vložil vojenskou výbušku V5-b, která byla iniciována iniciátorem EPIO a zasypal štěrkem, iniciátor spojil pomocí zvonkového drátu s nabíječkou autobaterií připojenou ke zdroji elektrické energie, která byla umístěna v kůlně přes dřevěný prádelní kolíček, který při otevření dveří kůlny měl sepnout kontakty a uvést v činnost tento systém, samotné dveře kůlny byly bez uzavíracího mechanismu a zapřené dřevěným prknem. Posléze přijel na svém jízdním kole k uvedenému pozemku J. P., v úmyslu, že zde odcizí hliník,

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1094/2001 ze dne 28. 1. 2003

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR 6 Tdo 66/2007 ze dne 28. 3. 2007

přítom přelezl oplocení pozemku, přistoupil ke dveřím kůlny, kdy po jejich otevření došlo k explozi uvedeného nástražného systému, který mu způsobil těžké zranění nohy, která mu musela být amputována.

Dle usnesení Nejvyššího soudu nelze akceptovat námitky obviněného, že na jeho čin dopadá ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně či § 14 tr. zák. o krajní nouzi, neboť pro aplikaci žádného z těchto ustanovení nebyly splněny zákonem stanovené podmínky. Nutno zdůraznit, že v případě obavy obviněného, byť prokazatelně jakkoliv důvodné, z narušení jeho pozemku a zejména vlastnictví, nešlo v jednání poškozeného o útok, který bezprostředně hrozil nebo trval. Činem obviněného, kterým z důvodu zmíněné obavy umístil v prostoru kůlny svého pozemku výbušku, nebylo odvraceno nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem. V době, kdy obviněný zařízení nainstaloval, tudíž nebyly naplněny základní náležitosti nutné obrany ani krajní nouze. Krajský soud v odůvodnění usnesení k jednání obviněného mimo jiné konstatoval: Bylo třeba zhodnotit poměrně výraznou nepřiměřenost prostředku, který k ochraně svého majetku použil, k jiným možným způsobům ochrany a též i výraznou závažnost způsobeného následku, způsobení devastujícího, život ohrožujícího zranění v zájmu ochrany majetku omezené hodnoty, který nebyl zajištěn žádným běžným způsobem, ač takový způsob mohl použít. Pokud by měl obžalovaný skutečně výraznou obavu o majetek umístěný v dřevníku, pak mu nic nebránilo, aby jej vybavil pevnými dveřmi, které by šly řádně uzavřít a zejména uzamknout. Místo toho však byl dřevník opatřen jen dveřmi s rozbitou výplní bez kliky a bez zámku, které byly pouze zvenčí zapřeny prknem, aby se samy neotvíraly. Takovýto způsob uložení věcí nesvědčí o tom, že by se obžalovaný snažil přiměřeným způsobem zabránit jejich odcizení, ale instalace nástražného zařízení spíše působí dojmem odvety vůči dřívějším narušitelům.

Lze tedy shrnout, že podmínky nutné obrany v případě instalace automatických obranných zařízení zde nebyly splněny, neboť nešlo o bezprostředně hrozící nebo trvajícím útok, ani o útok přímo hrozící zájmu chráněného zákonem, prostředek obrany byl výrazně nepřiměřený a výrazná byla též závažnost způsobeného následku.

Nyní zde uvedu německou a španělskou úpravu používání automatických obranných zařízení, především s ohledem na úpravu užití hlídacích psů jako prostředku preventivní nutné obrany.

Automatická obranná zařízení, neboli die Selbstschutzanlagen, „automatisierten Gegenwehr“ ve Spolkové republice Německo je podobná tuzemské úpravě, neexistuje zde zvláštní zákon a vychází se z podmínek nutné obrany, zakotvené v § 32 St GB. Obránce může odpovídat za následky, pokud obrana bude evidentně nepřiměřená útoku (die Gebotenheit). V roce 2001 byl přijat zákon omezující chov a dovoz plemen tzv. bojových psů a dalších nebezpečných psů.¹⁸⁷ Jde o nebezpečné psy, kteří byli přivezeni společně s osobou, jenž v Německu setrvá déle než čtyři týdny, rasy původně pocházející z Německa, jež byli dovezeni zpět a policejní a doprovodné psy.

Ve Španělském království existují specifické zákony upravující chov psů „bojových“ plemen, to zákon č. 50/1999, o vlastnictví potenciálně nebezpečných zvířat, a provádějící nařízení č. 287/2002. Zde, podobně jako ve speciálním německém zákoně, jsou uvedeny konkrétní rasy, na něž zákon dopadá a výčet bezpečnostních opatření, jež majitel těchto musí učinit.

¹⁸⁷ Hundeverbringungs und einfuhrbeschränkungsgesetz HundVerbrEinfG, 2001

7. Exkurz II. - Nutná obrana ve Slovenské republice

Po vzniku Československé republiky zůstaly v oblasti trestního práva hmotného a procesního v platnosti všechny existující zemské a říšské zákony. Do roku 1950 na území Slovenska a Podkarpatské Rusi platil Trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878. Definoval nutnou obranu jako oprávněnou obranu, které je třeba k odvrácení bezprávného a přímého útoku směřujícího proti osobě nebo majetku napadeného nebo jiného, nebo je ohrožující.

Trestní zákon z roku 1950, zmíněn v kapitole věnované historii institutu nutné obrany, dával přednost kolektivním zájmům před zájmy jednotlivce.

Trestní zákon č. 140/1961 byl mnohokrát novelizován, novelou v roce 1994 byla zřejmá nepřiměřenost povaze a nebezpečnosti útoku nahrazena slovním spojením „nejde o nutnou obranu, pokud byla zcela zjevně nepřiměřená útoku.“

Slovenský trestní zákon účinný od 1. 1. 2006 výrazně posílil práva obránce v otázce nutné obrany. Dle dikce zákona je nutnou obranou čin jinak trestný, odvracející přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný tr. zákonem (§ 25 odst. 1 slov. tr. zák.).¹⁸⁸ V § 25 odst. 2 je uvedeno, kdy se o nutnou obranu nejedná, a to pokud obrana je zcela zjevně nepřiměřená útoku, zejména k jeho způsobu, místu a času, okolnostem vztahujícím se k osobě útočnicka anebo k osobě obránce.¹⁸⁹ Na rozdíl od české úpravy, je ve slovenské výslovně vyjádřeno to, co je v případě tuzemské úpravy nutno dovozovat a pod termín „způsob útoku“ subsumovat ostatní okolnosti charakterizující útok, zejména fyzickou kondici útočnicka, možnost použití zbraně k zesílení útoku, zapojení dalších osob do útoku apod.

Pro jednání v nutné obraně musí být tedy splněny následující podmínky. Odvrácení útoku na zájem chráněný Trestním zákonem, útok přímo hrozí nebo trvá, obrana směřuje proti útočnickovi a nesmí být zcela zjevně nepřiměřená útoku, zejména k jeho způsobu, místu a času, okolnostem vztahujícím se na osobu útočnicka nebo na osobu obránce.¹⁹⁰ Co se týče přiměřenosti nutné obrany, je třeba

¹⁸⁸ Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon

¹⁸⁹ Blíže viz IVOR, Jaroslav a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-099-4, s. 166 a n.

¹⁹⁰ IVOR, J., *Trestné právo hmotné, Všeobecná časť*, Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-099-4, s. 163

ji hodnotit dle všech okolností případu a dle toho, jak se situace jevila v době činu. Obrana by měla být tak intenzivní, aby byla způsobilá útok reálně odvrátit, aby byla účinná, musí být silnější než útok a intenzivnější, než jen „přiměřená.“ Dle výkladu v komentáři k Trestnímu zákonu nesmí však nastat zcela zjevný (hrubý) nepoměr mezi intenzitou obrany a útokem.

Při nutné obraně se stejně jako v tuzemské úpravě nevyžaduje podmínka subsidiarity, proto se obránce nemusí vyhnout útoku jinými možnými způsoby, jakými by byly například přivolání policie.

Stejně jako české úpravě je oprávněn konat v nutné obraně kdokoli, nejen ten, jehož zájem je napaden útokem (viz. R 9/1980).¹⁹¹

Podmínky vzniku situace nutné obrany i obranného jednání jsou ve slovenské nauce vykládány stejně jako v nauce české.¹⁹² Shoda panuje i v problematice putativní nutné obrany, kdy ve slovenském trestním zákoně je putativní nutná obrana výslovně upravena v ust. § 25 odst. 4,¹⁹³ v české právní úpravě se na putativní nutnou obranu aplikuje ustanovení § 18 odst. 4 tr. zák. o skutkovém omylu.

Co se týče instalace a použití automatických obranných zařízení, tato otázka je řešena podobně jako v České republice. Za splnění podmínek nutné obrany je jejich použití dovolené, avšak nelze vyloučit trestní odpovědnost za použití střelných zbraní v rozporu se zvláštními předpisy, zranění nezúčastněné osoby nebo činnost mimo meze nutné obrany.¹⁹⁴ Pokud podmínky nejsou splněny, nese odpovědnost především osoba, která dala tento obranný mechanismus nainstalovat, ale i osoba, která jej nainstalovala.¹⁹⁵

Držení psů je na Slovensku upraveno zákonem č. 282/2002 Z. z., kterým sa upravujú niektoré podmienky držania psov. V tomto zákoně jsou vymezeny

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu v Bratislavě sp. zn. 4 Tz 40/78 ze dne 29. 6. 1978

¹⁹² K tomu např.: GAŇA, Stanislav. *Okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu v rekonštitúovanom Trestnom zákone*. In: BURDA, Eduard et al. (ed). *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2007*. Bratislava. Univerzita Komenského, 2007, s. 692-698. rovněž: BURDA, Eduard.: *Kriminologické aspekty nutnej obrany*. In: BURDA, Eduard et al. (ed). *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2007*. Bratislava. Univerzita Komenského, 2007, s. 699-706

¹⁹³ Ak sa niekto vzhľadom na okolnosti prípadu mylne domnieva, že útok hrozí, nevylučuje to trestnú zodpovednosť za čin spáchaný z neobľahosti, ak omyl spočíva v neobľahosti.

¹⁹⁴ Srov. FICO, R., *Nutná obrana, 1. vyd.*, Trenčín: Trenčianske tlačiarne a papiarne, 2001. ISBN 80-968329-3-x, s. 49 - 53

¹⁹⁵ ČENTĚŠ, J. a kol, *Trestný zákon, Vel'ký Komentár*, 2. aktualizované vydanie, Eurokódex, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-8155-053-9

kategorie „zvláštní pes“ a „nebezpečný pes,“ tj. ten, který poranil člověka. Vládní návrhy na přijetí zákona, který by zakazoval, případně omezoval chov tzv. bojových psů, nebyly přijaty.¹⁹⁶ Ve srovnání s úpravou v ostatních evropských zemích je tento speciální slovenský zákon nejmírnější a slouží především k zajištění pořádku na veřejných prostranstvích.

¹⁹⁶ HRUŠKA, J, BUREŠ R., Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva, *Trestní právo 7-8/2010*, s. 14

ZÁVĚR

Při zpracování tématu nutné obrany se zabývám nejprve obecným pojetím, historickými okolnostmi a filozofickými východisky, od kterých směřuji k podrobnější analýze úpravy tohoto institutu dle platné legislativy. Mým cílem bylo tuto úpravu uvést v širším měřítku, vyložit ji dle teorie a aplikovat ji na příkladech z praxe. Pro tyto účely mi byly poskytnuty informace v průběhu studijní stáže při Okresním soudě Plzni – sever. Jelikož je téma nutné obrany velmi rozsáhlým, zaměřuji se podrobně toliko na některé aspekty, pro podrobnější zpracování a rozšíření považuji za vhodnou aktuální problematiku automatických obranných zařízení.

První kapitolou osvětluji smysl nutné obrany a vymezuji její podstatu.

Následující kapitolou se zabývám ve stručnosti jejím vývojem, přičemž se zaměřuji pouze na zásadní období pro podmiňující a formující utváření nutné obrany. Důraz kladu na filozofická zdůvodnění, především evropských moderních filozofů, neboť se domnívám, že do jisté míry určují a ospravedlňují chápání tohoto a jiných institutů (nejen) trestního práva.

Těžištěm práce je třetí kapitola věnovaná podrobné analýze současné právní úpravy nutné obrany v ČR. Uvádím podmínky trestní odpovědnosti, pojednávám o okolnostech vylučujících protiprávnost a rozvádím podmínky nutné obrany, excesy při jejich nesplnění. Zmiňuji se o pomoci v nutné obraně a též o úpravě nutné obrany dle civilního práva.

Část zabývající se zahraniční úpravou je koncipována podobně jako část věnující se úpravě tuzemské, přičemž podrobněji uvádím stěžejní judikáty týkající se dané problematiky. Důvodem pro to je zřejmý vyšší vliv soudních precedentů v anglosaské právní kultuře. Zabývám se úpravou evropskou dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, včetně přístupu Evropského soudu pro lidská práva, kdy takto činím v souvislosti s úpravou britskou. V komparativní části práce porovnávám podmínky nutné obrany v České republice a ve Spojeném království. Zde docházím k několika závěrům. Jako první a nejmarkantnější rozdíl zmíním koncepci nutné obrany týkající se jejího zakotvení v právním řádu. Dle české trestněprávní úpravy je tento institut pojat univerzálně a § 29 Trestního zákoníku se vztahuje na všechny situace, v nichž může být nutná obrana

za daných podmínek užita. Oproti tomu v britské úpravě existuje obhajoba nutnou obranou dle common law a dle jednotlivých zákonů. Nutná obrana se dle britského pojetí rozlišuje, kdy kritériem je zájem, jež má být chráněn. Těmito jsou sebeobrana, ochrana ostatních, ochrana majetku, užití síly při zatčení či zabránění trestnému činu.

Do práce jsem zařadila dva Exkurzy. Prvním uvádím problematiku automatických obranných zařízení, možnosti jejich použití. Tato je velmi diskutována veřejností a panují rozdílné názory na jejich oprávněnost i v odborných kruzích. Mimo jejich samotné vymezení a historické podoby zde zmiňuji především judikaturu Nejvyššího soudu ČR. Komparuji zde s úpravou německou a španělskou. Druhým Exkurzem uvádím právní úpravu nutné obrany ve Slovenské republice. Zákonná úprava je zde podrobnější než úprava tuzemská. Ve slovenské je výslovně vyjádřeno to, co je v případě tuzemské úpravy nutno dovozovat a pod termín „způsob útoku“ subsumovat ostatní okolnosti charakterizující útok. Zmiňuji zde problematiku hlídacích psů v rámci použití obranných zařízení.

Závěrem bych uvedla několik bodů pro změnu současné legislativy.

Po komparativním zhodnocení úprav se nabízí možnost změny současné tuzemské úpravy po vzoru slovenské právní úpravy, a to zákonného stanovení pojmu způsobu útoku, který se při současné úpravě dovozuje. Dle návrhu k osnově nového trestního zákoníku, který byl posléze z osnovy vypuštěn, měl být vágní pojem „způsob útoku“ doplněn o další okolnosti, kterými byly místo a čas, za nichž se útok odehrál a okolnosti vztahující se k osobám jak útočnicka, tak obránce. Těmi jsou myšleny fyzický stav, pověst apod. Toto zákonné zpřesnění by dle mého názoru mohlo vést k tomu, aby se napadený méně obával případného trestního postihu.

Při zhodnocení české právní úpravy de lege ferenda jsem dále názoru, že vhodným by bylo výslovné zakotvení specifikace excesu z nutné obrany, a to excesu intenzivního, kdy vybočení z mezí bylo zcela zjevně nepřiměřeným způsobu útoku, tedy kdo takto jednal v silném rozrušení, strachu, zmatku nebo úleku způsobeném útokem. Výše uvedené bylo již navrženo osnovou nového trestního zákona, zamítnutou v roce 2006. Za podmínek dikce současného zákona může v některých případech docházet k určitému privilegiu útočnicků, při němž obránce není dostatečně chráněn. V otázce posouzení excesu z nutné obrany je

na posouzení soudu, zda tento zvýhodnit, skutkové podstaty trestných činů zabítí a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky nepokrývají všechny případy.

Docházím k přesvědčení, že zásadní jsou okolnosti, ze kterých soud při zpětném posuzování situace vychází. V kritických chvílích, při nichž byla nutná obrana užita, je dle mého mínění třeba posuzovat situaci v tom smyslu, jak se jevila napadenému, a tedy subjektivní hledisko má převažovat nad hlediskem objektivním.

RESUMÉ

Citizens should be informed about legal aspects of necessary defence to be able to protect themselves effectively. The main purpose of my thesis was to analyse necessary defence in the context of Czech legislation, to introduce it in general terms, to justify it with a theory, to apply it in a judiciary and to compare it with British legislation. I chose the comparison with British legislation because an approach of Anglo - Saxon countries is said to be a good example.

The thesis is composed of seven chapters. Chapter One is introductory and it defines basics of necessary defence and its purpose. Chapter Two is focused on a short historical development. The core of the thesis lies in Chapter Three: Necessary defence in Czech republic. This chapter is subdivided into six parts. Part One describes conditions of criminal liability. Part Two outlines circumstances precluding illegality. Part Three describes conditions of necessary defence, part Four is about excess of necessary defence and help in necessary defence is included in Part Five. Final part of Chapter Three defines necessary defence in Civil Code.

Chapter Four introduces Anglo – Saxon legal system and relevant British legislation about Self – defence, defence of others, defence of property, prevention of crime. European Convention on Human Rights is mentioned there as well. Futhermore this Chapter provides an outline of relevant British case law.

Chapter Five is comparative and it is subdivided into three parts. It is focused on particular conditions of necessary defence.

An Excurs I. concentrates on problems resulting from automatic defences. I mentioned a judicature of High Court of Czech republic. An Excurs II. deals with necessary defence in Slovak republic. Slovak legislation is similar to domestic legislation. I found this approach more suitable in describing of a term „a way of attack.”

Conclusions are drawn in the final part. I suggest that new legislation should include a specification of excess of necessary defence and its legality. Courts should consider more subjective view of attacked victim and this view should prevail.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČESKÁ REPUBLIKA

Monografie, komentáře, učebnice:

- 1) DRAŠTÍK, Antonín, FREML, DURDÍK, RŮŽIČKA, SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník, Komentář I. díl (§ 1 až 232)*, Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-790-4
- 2) CHMELÍK, Jan, Jaroslav IVOR a Viktor PORADA. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-652-5
- 3) FENYK, Jaroslav, HÁJEK, Roman, STRÍŽ, Igor, POLÁK, Přemysl. *Trestní zákoník a trestní řád*, Praha: Linde Praha, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4
- 4) HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8
- 5) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné, Obecná, Zvláštní část, 5. vydání*, Praha: Leges 2016. ISBN 978-80-7502-120-5
- 6) KALLAB, Jaroslav a Vilém HERRNRITT (eds.). *Trestní zákony československé platné v Čechách a v zemi Moravskoslezské*. 3. přepracované a značně rozmnožené vyd. Praha: Nákladem Československého Kompasu, 1933. Komentované zákony Československé republiky, sv. 8
- 7) KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 978-80-7179-031-1
- 8) KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1
- 9) KOLEKTIV AUTORŮ. *Československé trestní právo. Obecná část*. Praha: Orbis, 1959
- 10) KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3

- 11) KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2
- 12) KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Acta Universitatis Brunensis. ISBN 80-210-2198-5
- 13) KUČHTA, Josef, KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné, obecná část*, 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006
- 14) NOVÁK, Jindřich, Otakar SKOUPÝ a Ivan ŠPIČKA. *Sebeobrana a zákon*. Praha: Klavis, 1991, Brána. ISBN 80-900338-0-6
- 15) NOVOTNÝ, František. *Trestní zákoník 2010: stav k 1. 4. 2010 : komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4
- 16) NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. 1 vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006. Knihovnička LexisNexis. ISBN 80-86920-10-0
- 17) NOVOTNÝ, František a Josef SOUČEK. *Trestní právo hmotné*. 3. rozšířené vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-291-2
- 18) SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Systém českého trestního práva*, 1. vydání. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
- 19) SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6
- 20) ŠÁMAL, Pavel, Stanislav RIZMAN a František PÚRY. *Trestní zákon: komentář*. Praha: C. H. Beck, 1997. Komentované zákony (C. H. Beck). ISBN 80-7179-162-8
- 21) ŠÁMAL, Pavel a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. 6. doplněné a přepracované vydání Praha: C. H. Beck, 2004. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7
- 22) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5

Odborná periodika:

- 1) CÍSAŘOVÁ, Dagmar, ČÍŽKOVÁ, J. *Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací*, Praha: AUCI, 1986, ISSN 0323-0619, č. 1
- 2) DOLENSKÝ, Antonín. Nová koncepce nutné obrany, *Bulletin advokacie* č. 1/1994 19 – 26
- 3) HRUŠKA, Jiří, BUREŠ Radek. Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva, *Trestní právo* 7-8/2010
- 4) KUČHTA, Josef. Nutná obrana proti útokům veřejných činitelů. *Bulletin advokacie*, 1988
- 5) NOVOTNÝ, František. Nutná obrana (několik poznámek), *Trestní právo*, 2/2015, Wolters Kluwer
- 6) Střílejší nástrahy. *Střelecká revue*, 1996, roč. 28, č. 3, Autor neuveden
- 7) ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku, *Trestněprávní revue* č. 5/2009
- 8) VANTUCH, Pavel. Nedostatečná škodlivost činu a možnost zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby, *Trestní právo*, 4/2010, Wolters Kluwer

Právní předpisy:

Není-li uvedeno jinak: In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. Verze ©2016 ATLAS consulting spol. s r.o., 2016 [cit. 21.3.2016]

- 1) Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících č. 209/1992 Sb.
- 2) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- 3) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů
- 4) Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění účinném do 31.7.1950
- 5) Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 29. 12. 1957

- 6) Zákon č. 140/1961, trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2009
- 7) Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- 8) Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- 9) Zákon České národní rady č. 553/1991 Sb. o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
- 10) Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR, ve znění pozdějších předpisů
- 11) Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- 12) Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní a informační službě, ve znění pozdějších předpisů
- 13) Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 14) Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- 15) Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- 16) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
- 17) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 18) Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura:

Není-li uvedeno jinak: In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. Verze ©2016 ATLAS consulting spol. s r.o., 2016 [cit. 21. 3. 2016]

- 1) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 317/01 ze dne 1. 10. 2002
- 2) Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 433/02 ze dne 1. 4. 2004
- 3) Rozhodnutí Krajského soudu v Praze Rt 55/1952, sp. zn. 18 Tk 151/51 ze dne 13. 7. 1951

- 4) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Tdo 840/2006 ze dne 13. 9. 2006, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 48/2007
- 5) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Zm I 370/25 ze dne 27.11.1925, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS (1919 – 1948)
- 6) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Zm I 412/29 ze dne 21. 3. 1930, publikováno ve Sbírce rozhodnutí NS (1919 – 1948)
- 7) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 1 Tz 349/55 ze dne 30. 12. 1955, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 24/1956
- 8) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 2 Tz 109/56 ze dne 8. 6. 1956, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 75/1956
- 9) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Pls 5/65 ze dne 2. 7. 1965, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. II/1965
- 10) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 7 Tz 67/69 ze dne 23. 9. 1969, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 7/1970
- 11) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 11 To 1/78 ze dne 13. 2. 1978, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 18/1979
- 12) Rozhodnutí Okresního soudu Plzeň – sever, sp. zn. 8 T 20/92 ze dne 29. 1. 1993
- 13) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1094/2001 ze dne 28. 1. 2003
- 14) Stanovisko Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Tpjn 303/2008 ze dne 30. 9. 2009, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 12/2010
- 15) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 4 Tz 284/2001 ze dne 4. 12. 2001
- 16) Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 855/2002 ze dne 29. 10. 2002
- 17) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 592/2004 ze dne 25. 8. 2004
- 18) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 8 Tdo 838/2006 ze dne 21. 7. 2006, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 25/2007
- 19) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 66/2007 ze dne 28. 3. 2007
- 20) Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 1347/2008 ze dne 26. 2. 2009
- 21) Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 202/94 ze dne 19. 12. 1994

Internetové zdroje:

- 1) 21st Century Translation (Bible21) [online] © 2009 [cit. 2016-01-04]
Dostupné z:
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Druhá+Mojžíšova+22%2CExodus+22&version=B21>

ZAHRANIČNÍ ZDROJE

Monografie, komentáře, učebnice:

- 1) ASHWORTH, Andrew, HORDER, J. *Principles of Criminal law*, Seventh edition, Oxford: Oxford University Press, c2009. ISBN 978-0-19-954197-3
- 2) BETTIOL, G. *Diritto penale*, 6. vydání, Padova 1966
- 3) BITZILEKIS, Nikolaos. *Die neue Tendenz zur Einschränkung des Notwehrrechts unter besonderer Berücksichtigung der Notwehrprovokation*. Berlin: Duncker & Humblot, c1984. ISBN 3428057104
- 4) BLACK, Henry Campbell a Joseph R NOLAN. *Black's law dictionary: definitions of the terms and phrases of American and English jurisprudence, ancient and modern*. 6th ed. /. St. Paul, Minn.: West Pub. Co., 1990. ISBN 031476271X
- 5) ČENTÉŠ, Jozef. *Trestný zákon: veľký komentár*. 2. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2015. ISBN 978-80-8155-053-9
- 6) FICO, Robert. *Nutná obrana*, 1. vyd., Trenčín: Trenčianske tlačiarne a papiarne, 2001. ISBN 80-968329-3-x
- 7) FICHTE, Johann Gottlieb. *Grundlage des Naturrechts na Prinzipien der Wissenschaftslehre*, Berlin 1971
- 8) FINGER, August. *Das Strafrecht I.*, 3. autl., Berlin 1912
- 9) FRISTER, Helmut. *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Ein Studienbuch*. München: C. H. Beck, 2006
- 10) FUCHS, Helmut. *Österreichisches Strafrecht. Allgemeiner Teil I.* 7. überarbeitete Auflage. Wien: Springer-Verlag, 2008
- 11) IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-099-4

- 12) JEFFERSON, Michael. *Criminal law*. 5. ed. Harlow [u.a.]: Longman, 2001. ISBN 0-582-43814-4
- 13) JESCHECK, Hans-Heinrich. *Lehrbuch des Strafrechts*. 2. neubearb. und erweit. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1972. ISBN 3-428-02750-7
- 14) KANT, Immanuel. *Metaphysik der Sitten*, Hamburg, 1966
- 15) LEVASSEUR, Georges, CHAVANNE, A, MONTREUIL, J., BOULOC, B. *Droit pénal général et procédure pénale*, Paris, 1996
- 16) ORMEROD, D., Karl LAIRD. *Smith and Hogan's Text, cases, and materials on Criminal Law*, Eleventh Edition, New York, NY: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-969488-4
- 17) PADFIELD, Nicola. *Criminal law*. Ninth edition. New York, NY: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-870416-4
- 18) RENZIKOWSKI, Joachim. *Notstand und Notwehr*. Berlin: Duncker and Humbolt, 1994
- 19) WESSELS, Johannes, WERNER, Beulke. *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Die Straftat und ihr Bau*. 34. neu bearbeitete Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 2004. ISBN 3-8114-9027-3

Právní předpisy:

- 1) Criminal Justice and Immigration Act, 2008
- 2) Criminal Law Act, 1967
- 3) Dangerous Dog Act, 1991
- 4) European Convention on Human Rights, 1950
- 5) Hundeverbringungs und einfuhrbeschränkungsgesetz, 2001
- 6) Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act, 2012
- 7) Strafgesetzbuch, 1871 (Německo)
- 8) Strafgesetzbuch, 1937 (Švýcarsko)
- 9) Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon

Judikatura:

- 1) *Andronicou and Constantinou v Cyprus* (1998) 25 EHRR 491
- 2) *Beckford v R* (1987) 3 All ER 425, Privy Council
- 3) *Duffy* (1967) 1 QB 63
- 4) *Hussey* (1924) 18 Cr App R 160, Court of Appeal
- 5) *Fennell* (1971) 1 QB 428
- 6) *Jones and others* (2006) UKHL 16
- 7) *Jones, Milling et al* (2007) 1 AC 136
- 8) *Nachova v Bulgaria* (2006) 42 EHRR 933
- 9) *Oatridge* (1991) 94 Cr App R 367, Court of Appeal
- 10) *R v Bird* (1985) 1 WLR 816
- 11) *R v Clegg* (1995) 1 All ER 334
- 12) *R v Martin (Anthony)* (2002) 1 Cr App R 323, Court of Appeal
- 13) *R v Williams* (1987) 78 Cr App R 276, Court of Appeal
- 14) Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 49/1970
- 15) Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 25/1976
- 16) Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 55/1977
- 17) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 40/78 ze dne 29. 6. 1978
- 18) Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 47/1980
- 19) Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 12/1983
- 20) Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Bratislavě R 9/1988

Internetové zdroje:

- 1) *Harvard University's Justice* [online] © 2011 The President and Fellows of Harvard College [cit. 2016-03-20]
Dostupné z: <http://www.justiceharvard.org/resources/the-queen-vs-dudley-and-stephens-1884-the-lifeboat-case/>
- 2) *e-lawresources.co.uk* [online] © 2016 [cit. 2016-03-26]
Dostupné z: <http://www.e-lawresources.co.uk/R-v-Bird.php>